

Hannonen, Saana - Kauppila, Elisa

Sukupuolisensitiivinen kasvatusote ja omaehtoinen leikki

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

Sosiaalialan koulutusohjelma

Opinnäytetyö

11.4.2016

Tekijät Otsikko	Hannonen Saana, Kauppila Elisa Sukupuolisensitiivinen kasvatusote ja omaehtoinen leikki
Sivumäärä Aika	45 sivua + 3 liitettä 11.4.2016
Tutkinto	Sosionomi (AMK)
Koulutusohjelma	Sosiaalialan koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosiaaliala
Ohjaajat	Lehtori Saira Nevanen Lehtori Anna-Riitta Mäkitalo
<p>Tämä opinnäytetyö on tutkielma 3 – 5 - vuotiaiden lasten omaehtoisista leikkitilanteista päiväkodissa, jossa noudatetaan sukupuolisensitiivistä kasvatusotetta. Yhteistyökumppanina toiminut päiväkotitoimintayksikkö on ollut mukana Naisasialiitto Unionin hankkeessa <i>Tasa-arvoinen varhaiskasvatus - Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa</i>. Oletimme, että kyseessä olevan päiväkodin työntekijät ovat sukupuolisensitiivisistä kasvatusotteesta tietoisia, ja että tämä tietoisuus näkyy päivittäisessä lasten kohtaamisessa ja ohjauksessa.</p> <p>Tässä työssä selvitetään, miten sukupuolisensitiivisen kasvatusote ilmenee päiväkodin arjessa. Työ on tutkimuksellinen, ja tutkimusmenetelmänä toimi leikkitilanteiden havainnointi sekä lastentarhanopettajan haastattelu. Havainnointikertoja oli yhteensä 5 kappaletta, joista jokainen oli kestoltaan 30 – 60 minuuttia. Havainnointikerroilla lapset saivat leikkiä ryhmässä vapaasti. Ryhmän lastentarhanopettajan haastattelu tehtiin havainnointien jälkeen. Haastattelun tarkoitus oli täydentää ja tukea havainnoinnista saatua aineistoa sekä selvittää lastentarhanopettajan näkemyksiä sukupuolisensitiivisestä kasvatusotteesta.</p> <p>Tämän opinnäytetyön perusteella voidaan sanoa, että päiväkodissa, jossa sukupuolisensitiivisyyteen kiinnitetään huomiota lasten ohjauksessa, lapset saavat valita leikkinsä omien mielenkiinnonkohteidensa ja taitojensa mukaan. Stereotyyppiset sukupuoliroolit eivät havaintojemme perusteella ohjalleet lasten leikkivalintoja. Koska työmme on laadullinen, ei näitä tuloksia voida yleistää muihin yksiköihin: havainnoinnin ja haastattelun kohteena on vain yksi päiväkotiryhmä ja yksi lastentarhanopettaja.</p> <p>Sukupuolisensitiivisyydellä pyritään purkamaan sukupuolten välisten erojen jyrkkää kahtiajakoa, ja näin mahdollistamaan yksilön vapautta tehdä valintoja omien taipumustensa ja kiinnostustensa mukaan ilman sukupuoleen liittyviä rajoituksia. Sukupuolistereotyyppisestä ajattelusta pois pyrkiminen vaatii työntekijöiltä aktiivista oman työn ja käytäntöjen reflektointia. Työstämme on yhteistyöpäiväkodille välitöntä hyötyä sen informaation tuottajana, mitä ulkopuolinen havainnointi tuo esiin. Lisäksi työmme on osa sukupuolisensitiivisyyttä ja tasa-arvokasvatusta perustelevaa julkista keskustelua.</p>	
Avainsanat	sukupuolisensitiivisyys, kasvatus, varhaiskasvatus, tasa-arvo, omaehtoinen leikki, tapaustutkimus

Authors Title	Hannonen Saana, Kauppila Elisa Gender-sensitive Educational Method and Free Play
Number of Pages Date	45 pages + 3 appendices 11.4.2016
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social services
Specialisation option	Social services
Instructors	Saila Nevanen, Senior Lecturer Anna-Riitta Mäkitalo, Senior Lecturer
<p>This thesis is about gender-sensitive educational method and free play. It is a study on free play in a gender-sensitive oriented kindergarten with children aged from 3 to 5 years. Our partner kindergarten has taken part in a project <i>Gender Sensitivity in Early Childhood Education – Equal Encounter in Nursery Schools</i> managed by The Feminist Association Unioni. We assume that there is knowledge about gender-sensitivity among early educators in the kindergarten and it is shown in practice.</p> <p>The aim of this thesis was to find out how gender-sensitive educational method occurs in everyday practices. Our research methods were observing children's free play and interviewing the kindergarten teacher. The goal was to gather reliable information on play choices and elements through observing free play. The observation sessions were from 30 to 60 minutes long and took place 5 times. Children were allowed to play freely during our observation. The interview took place after observations and therefore completed and supported the material from observations. The interview also defined the teacher's vision on gender-sensitive educational method.</p> <p>According to this thesis children can play based on their aspirations and skills in a kindergarten where the employees are aware of gender-sensitivity. On the grounds of our observations children's choices on play were not conducted by stereotypes on gender roles. This thesis is a qualitative research and therefore these findings are not universal: observations were made on a single group of children in one kindergarten and only one teacher was interviewed.</p> <p>Gendering and gender normative practices go often unnoticed in kindergarten's everyday interaction due to their subtle nature. Employees need to reflect on their own actions and practices in order to reduce gender stereotypes. Gender sensitivity refers to the resistance of strict dichotomy of genders allowing individuals freedom to make decisions according to their own tendencies and interests without limitations assumed on their gender. Our partner kindergarten can utilize the information we produced as outside observers. In addition our thesis takes part in validating gender-sensitivity and equality education in the public conversation.</p>	
Keywords	Gender sensitivity, education, early childhood education, equality, free play, case study

Sisällys

Johdanto	1
1 Varhaiskasvatus ja yhteistyöpäiväkoti	2
2 Sukupuolisensitiivinen kasvatusote	4
2.1 Sukupuoli käsitteenä ja ilmiönä	4
2.2 Sukupuolisensitiivisyys ja sukupuolisensitiivinen kasvatusote	6
2.3 Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa – tasa-arvoinen kohtaaminen päiväkodissa - hanke	7
2.4 Sukupuoliroolit leikissä	8
3 Omaehtoinen leikki	10
4 Havainnoitavat leikin elementit	10
4.1 3 – 5 - vuotiaiden tyypilliset leikit	10
4.2 Leikkijät	12
4.3 Leikki tilat	12
4.4 Leikkivälineet	13
4.5 Leikkien sisällöt	14
4.6 Aikuisen rooli leikin mahdollistajana	15
5 Opinnäytetyön toteutus	16
5.1 Tutkimuskysymykset	16
5.2 Aineiston hankinta	17
5.2.1 Lapsiryhmän havainnointi	17
5.2.2 Lastentarhanopettajan haastattelu	18
5.3 Aineiston käsittely ja analysointi	19
6 Havainnoinnin tulokset	21
6.1 Leikkijät	21
6.2 Leikki tilat	22
6.3 Leikkivälineet	23
6.4 Leikkien sisällöt	24
6.4.1 Rakentelu	24
6.4.2 Roolileikit	24
6.4.3 Esineleikit	25
6.4.4 Askartelu	26

6.5	Aikuisen rooli leikin ohjaamisessa	26
7	Haastattelu	27
7.1	Tausta	27
7.2	Sukupuolisensitiivinen kasvatusote	28
7.3	Sukupuolisensitiivinen kasvatusote käytännössä	29
7.4	Leikki-tilanteiden sukupuolisensitiivinen tukeminen	31
7.5	Havainnoinnista nousseet kysymykset	33
8	Johtopäätökset	34
9	Pohdinta	37
	Lähteet	42
	Liitteet	
	Liite 1. Informointi- ja suostumuskirje huoltajille	
	Liite 2. Leikin havainnointilomake	
	Liite 3. Haastattelurunko	

Johdanto

Tässä opinnäytetyössä selvitämme sukupuolisensitiivisen kasvatustoimen näkymistä lasten omaehtoisissa leikki-tilanteissa päiväkodin arjessa. Haluamme työssämme tarkastella, mitä leikkejä lapset leikkivät sukupuolisensitiivisesti orientoituneessa päiväkodissa, mitä ajatuksia kasvattajalla on sukupuolisensitiivisyydestä, ja miten sukupuolisensitiivinen kasvatus ilmenee tarkastellessa vapaita leikki-tilanteita. Työmme tarkoituksena on tuottaa tietoa yhteistyöpäiväkodille ja lisätä tietoisuutta aiheesta. Työmme on tapaustutkimus. Aineistonkeruumenetelmänä toimii lapsiryhmän lastentarhanopettajan haastattelu, jossa haastateltava pääsee refleктоimaan omaa kasvatustyötään, sekä kyseisen lapsiryhmän omaehtoisten leikki-tilanteiden havainnointi.

Sukupuoli ja kasvatuksen sukupuolistavat käytännöt ovat arjessa läsnä päiväkodin eri toiminnoissa. Ne näkyvät aikuisen ja lasten välisissä kohtaamisissa sekä aikuisten keskinäisessä vuorovaikutuksessa, ja ovat usein niin arkipäiväisiä tilanteita, ettei niitä edes huomata. Sukupuoleen kasvattaminen tapahtuu hienovaraisesti ja tiedostamatta. (Ylitapio-Mäntylä 2011: 275.) Sukupuolisensitiivisyys merkitsee herkkyyttä tunnistaa stereotyyppisiä sukupuolikategorioita ja niiden vaikutusta omaan toimintaan (Tainio ym. 2010: 19). Tutkielmamme haastattelulla pyrimme tuomaan esille työntekijän käsityksiä sukupuolisensitiivisestä kasvatustoimesta.

Sukupuolistaviin käytäntöihin liittyviä tilanteita voidaan havainnoida lasten leikkien ja toiminnan kautta: Lasten tapa toimia on päiväkodin pedagogisessa suunnittelussa tärkeä lähtökohta (Ylitapio-Mäntylä 2011: 283). Tämän vuoksi haluamme opinnäytetyössämme havainnoida lasten omaehtoisia leikki-tilanteita. Omaehtoisilla leikki-tilanteilla tarkoitamme niitä hetkiä, kun lapset saavat itse valita mitä he leikkivät ja kenen kanssa. Vaikka leikki on omaehtoista, aikuinen voi tukea leikkiä tarjoamalla sopivat olosuhteet, ajan, tilaa ja välineitä leikille (Vehkalahti – Urho 2013: 8). Myös päiväkodin yleiset pedagogiset säännöt voivat asettaa reunaehdoja lasten vapaalle leikille (Helenius – Korhonen 2011: 69).

Aloitamme kertomalla työmme toimintaympäristöstä ja yhteistyötahoista. Tämän jälkeen selvennämme, mitä tarkoitetaan sukupuolisensitiivisellä kasvatustoimella, joka on työmme keskeisin lähtökohta. Avattuamme teoriaa omaehtoisista leikki-tilanteista päiväkodissa, lähdemme yksityiskohtaisesti avaamaan tutkimuskysymyksiä ja menetelmiä

näiden kysymysten vastaamiseksi. Lopussa pohdimme työmme eettisyyttä ja sukupuolisensitiivisen kasvatusotteen tulevaisuutta Suomen varhaiskasvatuksen kentällä.

1 Varhaiskasvatus ja yhteistyöpäiväkoti

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan syntymän ja 8. ikävuoden välillä tapahtuvaa kasvatustoimintaa, joka on organisoidussa muodossaan kodin ulkopuolista, tavoitteellista kasvatusta. Sen tarkoituksena on tukea lapsen kasvua oman elämänsä ja kasvunsa vaikuttajana ja vahvistaa lapsen oppimaan oppimista niin, että hoiva ja oppimiseen tukeminen ovat toisiinsa integroituneina. Varhaiskasvatuksen ydinkysymyksiin kuuluvat lapsi ja kasvuprosessi, lapsen ja kasvun näkökulmasta nousevat kasvun ja oppimisen teorit, sekä näiden pohjalta muodostuva ammatillisuus. (Hujala ym. 2007: 10 – 11.)

Suomessa kunnat järjestävät varhaiskasvatuksen laatimiensa varhaiskasvatussuunnitelmien mukaan. Paikallisten varhaiskasvatussuunnitelmien pohjana toimii (varhaiskasvatustalain lisäksi) Varhaiskasvatussuunnittelun (Vasun) perusteet, joka valtakunnallisena suosituksena ohjaa varhaiskasvatuksen sisältöä ja pedagogiikkaa. Suositus on koostettu alunperin vuonna 2003, ja tällä hetkellä siitä on käytössä tarkistettu painos vuodelta 2005. Vasu:n perusteet on luotu yhteistyönä Stakesin (nyk. THL), sosiaali- ja terveysministeriön, opetusministeriön, Opetushallituksen, Suomen Kuntaliiton ja muiden asiantuntijatahojen kanssa. (THL 2015.) Varhaiskasvatussuunnitelman kasvatuspäämäärissä jokaisen lapsen yksilöllisyyden kunnioittaminen on mainittu keskeisenä tekijänä lapsen henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistämiseksi, ja jokaisen lapsen oikeutta turvalliseen kasvuun, kehitykseen, oppimiseen ja ihmissuhteisiin korostetaan. (Stakes 2005.)

Uusi varhaiskasvatustalain on astunut voimaan 1.8.2015. Lain pohjalta opetushallitus laatii parhaillaan yhdessä kasvatus-, koulutus-, sosiaali-, terveysalan sekä ammattiliittojen edustajista koostuvan ohjausryhmän kanssa uusia, valtakunnallisia varhaiskasvatussuunnitelman perusteita. Suunnittelutyön on tarkoitus valmistua lokakuun 2016 loppuun mennessä, ja kuntien on määrä laatia omat varhaiskasvatussuunnitelmansa 1.8.2017 mennessä. Marraskuussa 2015 työryhmä antoi mahdollisuuden vapaaseen verkkokomentointiin uuden varhaiskasvatussuunnitelman sisällöistä. Kommenttien pohjalta laaditussa tiivistelmässä on nostettu yhdeksi kehittämiskohteeksi “suvaitsevai-

suuden ja tasa-arvokasvatuksen tietoinen vahvistaminen; erilaisuuden sekä kulttuurisen moninaisuuden ymmärryksen lisääminen”. (OPH - VASU 2017. n.d.)

Päivähoitoa koskevat toiminta- ja opetussuunnitelmat ohjaavat päivähoidon ammattilaisia työssään. Ne toimivat työvälineenä, ja niiden avulla arvioidaan niin lasten osaamista ja kehittymistä kuin opettajan omaa työtä. Näihin suunnitelmiin on kirjattu tasa-arvoisuuden ajatus. Oikeudenmukaisuuden, tasa-arvon, kunnioituksen ja vapauden kysymykset auttavat varhaiskasvatuksen arvopohjan luomisessa, kun niitä pohditaan päivähoidon arjessa. Suunnitelmat eivät aina takaa, että sukupuolittavia käytäntöjä ei olisi, vaan ne toimivat suunnannäyttäjinä ja keskustelupohjina. (Ylitapio-Mäntylä 2011: 267 – 277.) On helpompi kertoa “totuuksia” varhaiskasvatuksen kehittämisestä kuin toteuttaa ne käytännössä (Kokljuschkin 2001: 6). Kriittisestä näkökulmasta voidaan toisaalta pohtia, tuottavatko suunnitelmat ja ohjeistukset yksipuolista kuvaa lapsesta, ja tulevatko lapset huomioiduiksi monenlaisina tyttöinä ja poikina. (Ylitapio-Mäntylä 2011: 276 – 277.)

Varhaiskasvatus voidaan määritellä vuorovaikutusprosessiksi, jossa lapsi kasvaa aktiivisena toimijana niin omaehtoisen, elämyksellisen ja kokemuksellisen toiminnan kautta, kuin vertaisryhmäkontaktien ja aikuisten ohjauksen avulla (Hujala ym. 2007: 11). Tässä kontekstuaalisessa kasvun teoriassa lapsi on itse osa toimintaa ja vuorovaikutuksen aktiivinen osapuoli, joka vaikuttaa prosesseihin ympäristössään (Hujala ym. 2007: 20). Myös eri kasvuympäristötekijöiden väliset vuorovaikutussuhteet ovat lapsen kasvun ja kehityksen kannalta merkittäviä: esimerkiksi päiväkotihenkilöstön suhde lapsen vanhempiin on lapsen arjessa olennainen vuorovaikutussuhde (Hujala ym. 2007: 19.) Laadukkaan varhaiskasvatuksen perusta on siinä, että kasvattaja välittää lapsista ja kohtelee heitä rakkaudella ja lämmöllä (Kokljuschkin 2001: 5).

Päivähoitojärjestelmä on perheen ohella keskeinen varhaiskasvatuksen toteuttaja. Osa lapsista viettää päivähoidossa yhteensä lähes saman tuntimäärän kuin peruskoulun ala-asteella. Nykytiedon valossa ollaan myös melko yksimielisiä siitä, että opimme ensimmäisten viiden ikävuoden aikana enemmän kuin minään muuna ajaltaan vastaavana jaksona elämämme aikana. Tämän vuoksi lapsen ensimmäisten ikävuosien rakentamista ei voida pitää merkityksettömänä. (Hujala ym. 2007: 12.)

Suomalainen päivähoitojärjestelmä on kansainvälisesti arvioiden maailman huippuluokkaa. Tämä tunnustus on ansaittu suomalaisen päivähoidon puitetekijöiden johdos-

ta, kuten lapsiryhmän koko, henkilöstötiheys, henkilöstön laadukas koulutus sekä hyvät fyysiset puitteet ja resursointi. Vahvuutena pidetään myös päivähoidon kasvatuksellisen tehtävän ja sosiaalipalvelullisen tehtävän yhteenliittymistä, toisin sanoen Educare-mallia: Educare-mallissa yhdistyvät varhaislapsuuden pedagogiikka, ”education”, sekä perheiden sosiaalipalvelu, ”care giving”. Ennen kaikkea vanhempien näkökulmasta päivähoito on sosiaalipalvelu perheille. (Hujala ym. 2007: 12.)

Teimme opinnäytetyömme yhteistyössä helsinkiläisen päiväkodin kanssa, joka on osallistunut Naisasialiitto Unionin *Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa – tasa-arvoinen kohtaaminen päiväkodissa* – hankkeeseen. Kerromme hankkeesta tarkemmin luvussa 2.3. Olemme käyttäneet tämän hankkeen pohjalta tuotettua materiaalia työmme lähteenä.

Yhteistyöpäiväkodin etsinnässä lähdimme liikkeelle tiedustelemalla Naisasialiitto Unionissa työskentelevältä hankkeen projektipäälliköltä kiinnostuksesta opinnäytetyötämme kohtaan. Tämän jälkeen lähestyimme hankkeessa mukana olleiden päiväkotien johtajia, ja tiedustelimme mahdollisuudesta työelämäyhteistyöhön. Tiedustelun pohjalta otimme yhteyttä yhteistyötahoksi valikoituneeseen päiväkotiin, jonne sovimme ennen havainnoiteja ja haastattelua yhden tutustumiskäynnin. Tutkielmamme kohde on kyseisen päiväkodin 3 – 5 - vuotiaiden ryhmä, josta vastaavaa lastentarhanopettajaa haastattelimme.

2 Sukupuolisensitiivinen kasvatusote

2.1 Sukupuoli käsitteenä ja ilmiönä

1970 – luvulle saakka sukupuolen biologinen määrittely oli vallitseva sukupuolen määrittelmä. Silloin alettiin ensikertaa puhua sukupuolen sosiaalisesta käsitteestä, ja nykyajattelussa sukupuoli ilmenee sosiaalisena, kulttuurisena (Ylitapio-Mäntylä 2011: 275) ja psyykkisenä (Syrjäläinen – Kujala 2010: 31) kokonaisuutena. Tästä huolimatta biologinen sukupuoli on edelleen se, joka määrittää monia kasvatuksen käytäntöjä. Biologista sukupuolta pidetään perusteena, kun ihmisiä luokitellaan eri kategorioihin. (Ylitapio-Mäntylä 2011: 275.)

Sukupuolen biologinen määritelmä on Ylitapio-Mäntylän (2009: 15) väitöstutkimuksessa pyritty ylittämään niin, että sukupuoli nähdään performatiivisena, eli esittävänä, tuotettuna, sekä eri toiminnoin, teoin ja puhetavoin vahvistettuna. Sukupuoli on sosiaalinen, kulttuurinen ja rakenteellinen kokonaisuus, ja myös representaation tuote. Sukupuolta määritetään vuorovaikutustilanteissa ja kohtaamisissa: Kasvattajat, muut lapset sekä lapsen lähipiiri määrittävät, mitkä lelut, leikit, vaatteet ja värit kuuluvat millekin sukupuolelle, ja millainen käyttäytyminen on omalle sukupuolelle sopivaa (Ylitapio-Mäntylä 2009: 121).

Biologiseen sukupuoleen perustuva määrittely on osa sukupuolinormatiivisuutta, joka tarkoittaa oletusta, että tietyt ominaisuudet kuuluvat ihanteelliseen "naiseuteen" ja "mieheyteen". Sukupuolinormatiivisuus on ihannekuva miehekkäästä miehestä ja naisellisesta naisesta, jollaista kaikkien odotetaan tavoittelevan. Tähän ihannekuvaan voidaan liittää esimerkiksi luonteenpiirteitä (esim. hoivavietti vs. kilpailuvietti), joiden oletetaan liittyvän sukupuolen ominaisuuksiin. (Huuska 2014: 24.) Lasten oletetaan usein käyttäytyvän biologisen sukupuolensa mukaisesti, ja heitä oikaistaan, jos he tekevät toisin. Tämä biologisen sukupuolen mukaan rajaaminen voi haitata esimerkiksi lapsen subjektiivisuuden rakentumista (Ylitapio-Mäntylä 2009: 101).

Vallitsevasta määrittelytavasta huolimatta sukupuoli esittäytyy monisyisempänä ilmiönä kuin kaksijakoinen, biologiaan perustuva jako vastakkaisiin sukupuoliin. Tätä kutsutaan sukupuolen moninaisuudeksi. Käsitteenä se kattaa niin intersukupuolisuuden (anatominen/geneettinen sukupuoli ei ole yksiselitteisesti nainen/mies) transsukupuolisuuden (ristiriita syntymässä määriteltyyn sukupuoleen) sekä lukemattomat eri tavat kokea, määrittellä ja ilmaista omaa sukupuolta ja sukupuoli-identiteettiä. (THL 2014.)

Sukupuolen moninaisuuden tunnustaminen ja tarkasteleminen hyödyttää kaikkia, sillä se tekee sukupuolinormit näkyviksi ja antaa siten liikkumatilaa meistä jokaiselle (Huuska 2014: 24). Aiheen käsittely ja näkyväksi tekeminen vähentävät sukupuolen moninaisuuden liittyviä ennakkoluuloja (Huuska – Karvinen 2012: 47 – 48) ja ovat näin osa päiväkodin arvokasvatusta: varhaiskasvatuksessa tärkeitä arvoja ovat ihmisenä kasvaminen, itsensä hyväksyminen sekä toisten ihmisten huomioiminen ja kunnioittaminen (Cantell 2010: 58). Sensitiivisillä toimintatavoilla lisätään lasten valmiutta hyväksyä erilaisuutta itsessään ja muissa (Huuska – Karvinen 2012: 43).

2.2 Sukupuolisensitiivisyys ja sukupuolisensitiivinen kasvatusto

Arkikielessä sukupuolisensitiivisyyden käsite on vielä epämääräinen. Kertoessamme työmme aiheen jouduimme usein keskusteluun sukupuolten häivyttämisestä ja sukupuolisokeudesta. Rajanveto sukupuolisensitiivisyyden ja sukupuolineutraaliuden välillä tuntui tarpeelliselta. Sukupuolineutraalius tarkoittaa sukupuolten välisten erojen tarkoituksellista tai tarkoituksetonta piilottamista ja kieltämistä (Syrjäläinen – Kujala 2010: 32). Erojen merkityksiä ja vaikutuksia ei tunnisteta, eikä niitä haluta ottaa huomioon (em.). Sukupuolisensitiivisyydellä sen sijaan pyritään purkamaan sukupuolten välisten erojen jyrkkää kahtiajakoa, ja näin mahdollistamaan yksilön vapautta tehdä valintoja omien taipumustensa ja kiinnostustensa mukaan ilman sukupuoleen liittyviä rajoituksia (Syrjäläinen – Kujala 2010: 32).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (Stakes 2005) on kirjattu tasa-arvoisuus lähtökohdaksi varhaiskasvatustyölle. Sillä tarkoitetaan ennen kaikkea sukupuolten välisen tasa-arvon edistämistä ja lapsen yksilöllisen kasvun tukemista. Sukupuolisensitiivisessä kasvatuksessa tämä on ihanne. Se saattaa kuitenkin joskus vaikuttaa vaikeasti saavutettavalta, sillä lapsen identiteetin muodostumiseen liittyvät muun muassa kulttuurin ja median vaikutus käsitykseen itsestä ja sukupuolesta. Sukupuolen käsitteeseen liittyy jaottelua, ja sekä lapset että aikuiset tekevät jakoja sekä tietoisesti että tiedostamattaan. Lisäksi sukupuolittavia käytäntöjä ja rajoitteita on kaikkialla ympäristössämme, ja erityisesti poikien sukupuolioletuksesta poikkeavaan toimimiseen saatetaan puuttua kyseenalaistavasti hyvinkin herkästi. (Ylitapio-Mäntylä 2011: 276 – 278).

Kasvattaja saattaa tiedostamattaan vahvistaa sukupuoleen liittyviä käyttäytymismalleja. Tästä kertoo esimerkiksi sukupuolistereotyyppisestä kaavasta poikkeavan käyttäytymisen pitäminen epänormaalina (Repo 2013: 111) tai toiminnan tulkitseminen sukupuolituneen kaavamaisesti niin, että yksilöllisten ominaisuuksien havaitseminen unohtuu (Tainio ym. 2010: 15). Sukupuolisensitiivisyys kasvatuksessa tarkoittaa kasvattajan herkkyyttä suhtautua lapseen tai lapsiryhmään yksilöinä, ei sukupuolen edustajina tai ilmentäjinä. Kasvatustoessa sukupuolirooleja, stereotyyppisiä käyttäytymismalleja sekä asioiden ja ilmiöiden sukupuolittumista pyritään tietoisesti estämään, avaamaan ja purkamaan. (Naisasiainliitto Unioni n.d.: a, b, c.)

Konkreettisia sukupuolieroja tuotetaan eri tavoilla. Leluja ja leikkejä osoitetaan jollekin sukupuolelle kuuluvaksi; päiväkodin ryhmäkulttuurissa voi esiintyä käytännön rajoituk-

sia, esimerkiksi poikien ei oleteta osallistuvan hoivaaviin nukkeleikkeihin; poikien ja tyttöjen leikkutilaa rajoitetaan eri tavoin, esimerkiksi tytöt leikkivät lähempänä aikuista. Tällainen vastakkainasettelu leimaa toiset asiat poikkeaviksi. Kuitenkaan leikeillä, leluilla, leikkialueilla tai vaatteilla ei ole sukupuolta. (Ylitapio-Mäntylä 2011: 279.)

Laadukkaassa, tasa-arvoisessa varhaiskasvatuksessa kasvattajilla on jaettu näkemys jokaisen lapsen arvostamisesta ja tukemisesta yksilönä, ei sukupuolen edustajana. Sukupuolisensitiivinen työote vaatii kasvattajalta jatkuvaa oman toiminnan ja kielellisen ilmaisun kriittistä reflektointia sekä toiminnan ennakkointia ilmiöiden sukupuolittumisen ehkäisemiseksi. (Naisasialiitto Unioni n.d.: a, b, c.) Feminiinisyys tai maskuliinisuus ei ole sidoksissa biologiseen sukupuoliseen ruumiiseen. Päiväkodin toimintojen ”tyttömäisyys” tai ”poikamaisuus” ei ole kiinni kasvattajien tai lasten sukupuolijakaumasta, vaan kasvatuskulttuurin sukupuolistavasta luonteesta (Ylitapio-Mäntylä 2011: 281). Voidaan olettaa, että tämä arvomaailma siirtyy lapsiin sekä tietoisesti että tiedostamatta (Naisasialiitto Unioni n.d.: a, b, c). Tasa-arvoisen ja sukupuolittietoisen yhteiskunnan rakentamisessa suomalaiset päiväkodit ovat avainasemassa: Sukupuolittietoisuuteen kasvataminen varhaislapsuudesta alkaen mahdollistaa tasa-arvoisen aikuisuuden (Ylitapio-Mäntylä 2010: 62).

2.3 Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa – tasa-arvoinen kohtaaminen päiväkodissa - hanke

Naisasialiitto Unioni käynnisti vuonna 2010 *Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa – tasa-arvoinen kohtaaminen päiväkodissa* -hankkeen, joka pilotoinnin jälkeen sai Opetus- ja kulttuuriministeriöltä jatkorahoituksen kahden vuoden jatkohankkeille, ensimmäisen 2012 – 2014 ja toisen 2014 – 2016. Hankkeet tähtäävät sukupuolisensitiivisen varhaiskasvatustyön edistämiseen tarjoamalla kasvatustyön ammattilaisille sukupuolten tasa-arvoon liittyvää koulutusmateriaalia sekä vaikuttamalla varhaiskasvatusta ohjaavien säädösten sisältöön siten, että tasa-arvoon liittyvät kysymykset tulisivat paremmin huomioituiksi. (Naisasialiitto Unioni 2014.)

Hankkeen pohjalta on luotu kasvatustyöstä kiinnostuneille sekä varhaiskasvatustyön ammattilaisille tarkoitettu koulutussivusto *tasa-arvoisenvarhaiskasvatus.fi*. Koulutussivuston taustalla on pääkaupunkiseudulla sijaitsevissa päiväkodeissa kuvattu videoaineisto. Aineisto on analysoitu ja siitä on poimittu päiväkodin arjesta tilanteita, joissa

tasa-arvoinen ja sukupuolisensitiivinen kasvatus toteutuu, sekä tilanteita joissa lapsia on kohdeltu tavalla tai toisella epätasa-arvoisesti. (Naisasialiitto Unioni n.d.: d.)

Aineiston analyysissa on kiinnitetty huomiota arkisiin rutiinitoimiin, eli tilanteisiin jotka toistuvat päivittäin. Tällaisia ovat esimerkiksi pukeutumiseen ja ruokailuun liittyvät tilanteet. Analyysissa huomiota kiinnitettiin muun muassa siihen ketkä saavat aikuisten huomiota ja millä tavoin - ketä autetaan, millä tavoin lasta keuhataan, millaisiin ystävyyssuhteisiin kannustetaan sekä ketkä joutuvat odottamaan. Videonin purkutilanteissa toimintaa tarkasteltiin kriittisesti, kuitenkin syylistämättä yksittäistä työntekijää. Kasvatustilanteessa mahdollisesti tiedostamaton epätasa-arvoinen ja sukupuolittava kohtelu johtuu mm. kulttuurin sekä yleisen asenneilmapiirin vaikutuksesta henkilön toimintaan. (Naisasialiitto Unioni n.d.: a.)

Varhaiskasvatuksen toiminnan kehittäminen on pitkä prosessi, jossa parasta on edetä pienin askelin. Ensimmäinen askel on hyväksyä ja tiedostaa päiväkodin nykytila, ja pohtia, miten tähän on tultu ja miten tästä voidaan jatkaa eteenpäin. Päiväkodit voivat toimia erilaisilla tavoilla laadukkaasti, minkä vuoksi henkilökunta on usein paras auktoriteetti päättämään siitä, miten kyseisen päiväkodin toimintaa voisi kehittää. Ulkopuolisen on helppo kertoa hienoja ideoita ja ajatuksia, mutta kehitys lähtee kuitenkin henkilökunnasta itsestään. Usein kehitystyölle tarvitaan vain lisäpotku, joka auttaa tietoisesti taistelemaan kehää kiertäviä ajatuksia vastaan. (Kokljuschkin 2001: 12 – 14.)

2.4 Sukupuoliroolit leikissä

Lapset havainnoivat ympäristöään ja tekevät tulkintoja kaikesta näkemästään ja kuulemastaan (Ylitapio-Mäntylä 2009: 103). Sukupuoleen liitetään oikean ja väärän toiminnan ajatuksia sekä määrittelyä normaaliudesta, ja nämä käsitykset lapsi oppii havainnoimalla muiden toimintaa (Ylitapio-Mäntylä 2011: 277). Sukupuolistavia arjen käytäntöjä tuotetaan kotona ja päiväkodissa, ja sukupuolieroja vahvistetaan useimmiten tiedostamatta. Myös vertaisryhmistä otetaan mallia sukupuolien toimintamalleihin. Tarkastellessaan ympärillään olevia ihmisiä lapsi muodostaa ymmärrystään eri sukupuolien toiminnasta, ja alkaa toteuttaa sitä omissa leikeissään. (Ylitapio-Mäntylä 2009: 103.) Sukupuolieroja saatetaan tuottaa konkreettisesti jakamalla lelut ja leikit eri sukupuolille kuuluviksi, esimerkiksi kaupan leluhyllyillä. Aikuiset ovat ne, jotka tuottavat tätä sukupuolistavaa leikkien maailmaa ja lastenkulttuuria. (Ylitapio-Mäntylä 2011: 278.)

Päiväkoti tarjoaa puitteet lasten keskinäiselle vuorovaikutukselle. Tämä vuorovaikutus ikätovereiden kanssa on erilaista kuin vanhempien tai muiden aikuisten kanssa käyty vuorovaikutus. Keskinäisessä vuorovaikutuksessa lapset saavat harjoitella sosiaalisia asemia (Lehtinen 2000: 20- 21.) ja omalle sukupuolelle tyypillisiä ja tärkeitä asioita (Helenius - Lummelahti 2013: 32).

Nykykäsityksen mukaan ihmisen identiteetti alkaa kehittyä varhaislapsuudesta alkaen (Mäkinen 2011: 107). Identiteetin rakentuminen tapahtuu tällöin leikki-tilanteissa eri roolien tutkimisen, kokeilun ja harjoittelun kautta (Hintikka ym. 2004: 25). Koska sukupuoli on osa ihmisen identiteettiä (Syrjäläinen - Kujala 2010: 31), sukupuolistavat käytännöt varhaiskasvatuksessa eivät ole yhdenmukaisia. Lapsen tasapainoisen kehityksen kannalta on tärkeää, että lapsi päästetään leikin avulla tutustumaan eri sukupuolirooleihin (Syrjäläinen - Kujala 2010: 31): ”Leikki on yksi niistä toiminnan muodoista, joissa omalle sukupuolelle tyypillisiä ja tärkeitä asioita harjoitellaan (Helenius – Lummelahti 2013: 32).” Loppujen lopuksi meissä kaikissa on feminiinisiksi ja maskuliinisiksi miellettyjä piirteitä (Ylitapio-Mäntylä 2009: 101).

Identiteetti voidaan määritellä välineeksi, jonka avulla hahmotamme keitä olemme ja keneen samaistumme. Samanlaisuus ja johonkin ryhmään kuuluminen muokkaavat käsitystä omasta itsestä. Tämä samuuteen perustuva identiteetti on yhteydessä siihen sosiaaliseen ympäristöön, jossa lapsi elää. Päiväkodin varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lapsen yksilöllistä kasvua osana ympäristöä, kulttuuria ja yhteiskuntaa. Lapsen minuus rakentuu erilaisten piirteiden, roolien, näkökulmien ja käyttäytymisen muodoista. (Mäkinen 2011: 95 – 101.)

Sosiaalisella sukupuolella tarkoitetaan sosiaalisen tekemisen kautta muodostunutta sukupuolta. Siihen liittyvät sukupuolen roolit, käyttäytyminen ja identiteetin rakentuminen sosiaalisessa maailmassa. Sosiaalistuessaan sukupuoleen lapsi oppii sukupuoltaan koskevia sääntöjä ja tehtäviä. Sukupuolen huomioon ottaminen vuorovaikutuksessa lapsen kanssa vahvistaa sukupuoli-identiteettiä ja lapsen itsearvostusta. (Syrjäläinen – Kujala 2010: 30.)

3 Omaehtoinen leikki

Omaehtoisella leikillä tarkoitetaan lasten keskinäistä leikkiä, johon aikuinen ei varsinaisesti puutu (Vehkalahti – Urho 2013). Omaehtoisesti leikissään lapset keksivät itse leikin sisällön ja muodon, tavoitteenaan toteuttaa oma leikki-ideansa. Leikin aiheet kumpuavat lapselle läheisistä tai tärkeistä teemoista, ja sisältävät usein oivalluksia ihmisten välisistä suhteista tai vastaavasti ihmisten suhtautumisesta esimerkiksi työhön tai harrastukseen. Leikki on lapselle väline todellisuuden analysointiin omassa mielikuvituksessaan: Se on tulkinta, ei kopio arjesta (Hintikka ym. 2004: 41).

Leikki on arvokasta omana itsenään - sen arvo ei riipu leikin opettavaisuudesta (Vehkalahti - Urho 2013). Teoksessa Ihmisen psykologinen kehitys (Nurmi ym. 2014) leikki määritellään toiminnaksi, johon lapsi suuntautuu luontaisesti ja sisäisesti motivoituneesti. Leikin motiivi piilee itse leikkimisessä, ei ulkopuolisessa tavoitteessa (Hintikka ym. 2004: 42). Kuitenkin leikki opettaa ja kasvattaa kehittämällä esimerkiksi lapsen ongelmanratkaisukykyä ja sosiaalisia taitoja (Vehkalahti – Urho 2013). Myös identiteetti rakentuu leikin myötä (Hintikka ym. 2004: 25).

Leikki on lapselle itseilmaisun väline (Helenius – Lummelahti 2013: 14). Leikkiessään lapsella on halu olla itselle ja ympäristölle merkittävä ihminen ja lunastaa paikkansa lähipiirissään (Helenius – Lummelahti 2013: 32). Voidaan sanoa, että sosiaalinen vuorovaikutus, sosiaaliset rakenteet sekä yksilön käsitykset omasta ihmisyydestään järjestäytyvät modernissa yhteiskunnassa sukupuolen varaan rakennetun koodiston mukaan (Helenius – Lummelahti 2013: 32). Leikillä on aina yhteys aikansa kulttuuriin, eettisiin käsityksiin ja moraaliin (Helenius – Lummelahti 2013: 14), ja myös yhteiskunnalliset muutokset heijastuvat lasten leikkeihin (Helenius – Lummelahti 2013: 51).

4 Havainnoitavat leikin elementit

4.1 3 – 5 - vuotiaiden tyypilliset leikit

Leikki määritellään toiminnaksi kuvitteellisessa tilanteessa, joka alkaa aikuisen johdattelemista varhaisista syylleikeistä, ja etenee lapsen kasvaessa esine-, kuvittelu-, rooli-

ja lopulta sääntöleikkeihin (Helenius – Lummelahdi 2013: 14 – 15). Pienet lapset saavat leikki-ideat leikkiin saatavilla olevista esineistä, mutta iän myötä mielikuva ohjaa lapsen toimintaa enemmän. Esikouluikää lähestyvä leikkii mielellään pienillä leluilla, koska ne auttavat eri roolien toteuttamisessa. Lelujen lisäksi tässä iässä leikin kehityksen kannalta merkittäviä tekijöitä ovat ystävät, aika ja leikkirauha. (Hintikka 2004: 40.) Siirtyessään esineleikistä roolileikkiin lapsi on käsittänyt, että esineiden sijaan merkityksellisiä ovat ihmiset, jotka esineitä käyttävät (Helenius – Lummelahdi 2013: 88).

4. ikävuoden aikoihin lapsi harjoittelee roolien omaksumista, jossa astutaan kokonaisvaltaisesti toisen asemaan, vastavuoroisiin suhteisiin toisten leikkijöiden kanssa (Helenius – Lummelahdi 2013: 93). Kouluikää edeltävässä kasvun vaiheessa roolileikki on johtavaa toimintaa, jolla on erityinen merkitys lapsen persoonallisuuden, mielikuvituksen ja kouluvalmiuksien kehitykselle (Helenius – Lummelahdi 2013: 89). Vaikka aikuisten silmissä leikki voi olla tärkeä oppimisen väline, lapsille omassa keskinäisessä toverikulttuurissa yhteinen tekeminen on itsessään merkityksellistä (Hakkarainen 2002: 111).

Leikki-iässä lapsi voi liittyä suunnitelmalliseen yhteistoimintaan muiden leikkijöiden kanssa (Helenius – Korhonen 2011: 76). Esikouluikäen paikkeilla lapset ovat jo taitavia yhteisleikkijöitä (Hintikka 2004: 38). Roolileikki on esikouluikää lähestyttäessä usein vastavuoroisempi kuin pienemmällä lapsilla. Esimerkiksi pienten lasten kotileikissä voi olla useampi äiti, mutta vanhemmilla lapsilla roolisuhteilla on enemmän merkitystä, esimerkiksi lääkäri-potilas- suhde. Roolien määrittelyssä lapset joutuvat käymään rooli-neuvotteluita: kuka on mikä tässä leikissä. (Hintikka 2004: 38.) Nämä rooli- jaot antavat leikkijöille myös toimintaohjeet (Helenius – Korhonen 2011: 76). Rakentaessaan leikin roolisuhteita lapset eivät varsinaisesti opettele ihmisten välisiä suhteita tai aikuisten maailman sosiaalisia taitoja, vaan abstraktia kykyä kuvitella asioita ja tilanteen rajojen ylittämistä (Hakkarainen 2002: 112).

Leikin perusteella voidaan saada tietoa lapsen senhetkisestä kehitystasosta ja lapsen kasvuympäristöstä. Suunnilleen 5 vuoden iässä lapsi alkaa kiinnostua sääntöleikeistä, jotka noudattavat kaavaa ja etenevät määrättyllä tavalla. Tämä kertoo lapsen tavasta käsitellä tietoa ja muodostaa mielikuvia. (Nurmi ym. 2014: 69 – 71.) 3 – 4 - vuotias lapsi luokittelee, vertailee ja ryhmittelee asioita tekemiensä havaintojen perusteella, ja hänellä on sisäisiä mielikuvia asioista ja ilmiöistä (Aaltonen ym. 2008: 15).

4.2 Leikkijät

Leikkiessään lapsi jakaa kokemuksia vertaisryhmänsä kanssa (Nurmi ym. 2014: 65). Samoin hän oppii selvittämään erimielisyyksiä muiden lasten kanssa, kun leikin aikana syntyy riitaa tai kinastelua (Hintikka ym. 2004: 15). Toisin kuin aikuiset, jotka saattavat naureskella lasten leikille, leikkivät lapset ottavat toisensa tosissaan: leikkikaverin asenne viestii luottamuksesta ja arvostuksesta toista leikkijää kohtaan (Hintikka ym. 2004: 25). Leikin vuorovaikutuksellisuus synnyttää lapselle ystävyysuhteita (Hintikka ym. 2004: 35).

Lasten keskinäiset ystävyysuhteet ovat merkittäviä lapsen sosiaalisen, emotionaalisen ja kognitiivisen kehityksen kannalta. Lisäksi ratkaisevaa on ystävyysuhteen laatu; dominoiva, pilkkaava tai torjuva käytös ei ole osa hyvää, rakentavaa toverisuhdetta ja voi haitata lapsen sosiaalista kehitystä. Sen sijaan hyvä ja toimiva vertaissuhde voimistaa lapsen sosiaalista kompetenssia ja itsearvostusta. Tämän vuoksi on tärkeää, että kasvattaja on tietoinen lasten keskinäisistä ystävyysuhteista, jolloin kasvattaja tunnistaa suhteessa mahdollisesti esiintyvät haitalliset toimintatavat. (Repo 2013: 124.)

Päiväkodissa lapselle itselleen muut lapset ja lapsiryhmä ovat merkittävämpiä kuin aikuiset, ja lapsi pyrkii aktiivisesti liittymään, rakentamaan suhteitaan ja samaistumaan vertaisiinsa. Myös lapsen muistoissa kaverit, leikit ja erilaiset aktiviteetit tulevat ennen muistoja päiväkodin aikuisista. (Hujala ym. 2007: 23.) Lapset muodostavat sosiaalisia ryhmiä iän ja sukupuolen mukaan, ja erityisesti sukupuoleen perustuvaa jaottelua tehdään yli 5-vuotiaana: "Isoksi" tullessa ei enää ole sallittua leikkiä eri sukupuolen edustajan kanssa (Ylitapio-Mäntylä 2012: 73). Tässä iässä sukupuoli alkaa määrittää leikkijä vahvemmin.

4.3 Leikkitilat

Päiväkoti on merkittävä lapsuuden ympäristö. Lasten vapaata toimintaa organisoidaan päiväkodissa leikkialuepedagogiikalla. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toimintaympäristön järjestäminen lähtee siitä oletuksesta, että varhaiskasvatuksen ydin on lapsen kasvun, oppimisen ja kehityksen tukemisessa. Ympäristö muovautuu arjen käytännössä fyysisten ja ideologisten puitteiden myötä, ja yleensä aikuiset tekevät valinnat siitä, minkälaiseksi ympäristö päätetään muokata. (Raittila 2013: 69 – 70.)

Leikkialuepedagogiikka kuvaa niitä yleisimpiä kulttuurisia ja ideologisia periaatteita, jotka on otettu käyttöön varhaiskasvatuksen pedagogisen toimintaympäristön organisoimisessa (Raittila 2013: 75). Se kytkeytyy pienryhmätoimintaan, sillä sitä sovelletaan usein päiväkotipäivän niissä tilanteissa, joissa useampi pienryhmä käyttää samoja tiloja vapaassa leikissään. Leikkialuepedagogiikkaa toteutetaan kahdella eri tavalla: Joko aikuiset rakentavat lapsille valmiita leikkipisteitä, tai lapsille tarjotaan eri tilavaihtoehtoja, joihin he voivat itse suunnitella ja rakentaa leikkinsä. Valintoja ohjailevat usein leikki- tai leikkitalakuvat. Leikkialuepedagogiikka voi mahdollistaa lapsen vapauden valita oma leikkinsä, mutta toisaalta se voi aiheuttaa stressiä, jos lapsilta edellytetään valinnan tekemistä. (Raittila 2013: 86 – 87.)

Aikuinen voi rajata leikkitalaa eri tavoin. Lapsi voidaan konkreettisesti ohjata leikkimään johonkin tilaan, tai häntä voidaan ohjata puheen tai katseen kautta. Leikkitalan rajaamiseen voi liittyä sukupuolittuneisuutta. Poikia saatetaan esimerkiksi ohjata leikkimään kauemmas aikuisesta, jolloin he eivät häiritse aikuisen toimintaa. Leikki, jossa lapsen liikkumatilaa, vapautta ja luovuutta rajataan enemmän, leimaantuu herkästi tyttöjen leikiksi: Leikiksi, jota aikuinen sietää. Tällaisen rajaamisen taustalla on usein oletus, että poikien leikit koetaan äänekkäämmiksi kuin tyttöjen. Sukupuolien välistä erontekoa leikkien toiminnallisuudessa toistetaan kasvattajien puheissa ja toiminnoissa jatkuvasti. (Ylitapio-Mäntylä 2009: 106.)

4.4 Leikkivälineet

Lelut kytkeytyvät leikkiin erottamattomasti: Ne ovat osa leikkiä, ja leikki on peruste lelujen käytölle. Leikkivälineet ovat aikasidonnaisia, mutta myös kulttuurisidonnaisia. Entisaikaan leikin välineiksi on mielletty luonnonmateriaalit, kuten kepit ja kivet, mutta näiden rinnalle ovat nykypäivänä nousseet mm. erilaiset nuket ja autot. Käsitteenä ”leikkiväline” pitää sisällään kaiken, mitä lapsi leikissään hyödyntää - ei ainoastaan teollisesti tuotetut, vain leikkitarkoitukseen olemassa olevat lelut. Lelun tarpeellisuus on kuitenkin sidoksissa leikkiin: Lelun saatavuus ei ole kaikkien leikkien edellytys. (Nevalainen 2006: 7 – 18.)

Päiväkotiin kulkeutuu lasten mukana todellisuuden aineksia, joita lapset keskinäisessä toiminnassaan välittävät toisilleen. Toiminnalla on oman aikansa tunnusmerkit, ja leikissä lapset elävät uudestaan omia kokemuksiaan. Kaupallisen kulttuurin tuottamat ja uudet median lanseeraamat hahmot ilmestyvät tämän vuoksi päiväkotiin lasten leikkei-

hin. Esimerkkinä tästä toimivat sankarihahmot, kuten Teräsmies, joka ansaitsee suosionsa leikki-ikäisten lasten keskuudessa hauskuutensa tai jännittävyytensä perusteella, ja on ominaisuuksiltaan stereotyyppisesti vahva ja nopea. (Korhonen 1989: 116 – 119.) Lelujen viihteellisyys on useita 2000-luvun leluja määrittävä tekijä (Nevalainen 2006: 24).

Useiden tutkimusten mukaan lapset perustelevat leikkivälineiden suosiota ja merkitystä, ”leikkiarvoa”, kiinnostavuudella, ulkonäöllä ja toimintamahdollisuuksilla. Yksi peruste on myös se, että ”lelulla on kiva leikkiä”. Uutuudenviehätys voi myös olla yksi peruste lelun suosiolle, mutta jäädessään ainoaksi merkitystä tuovaksi tekijäksi, suosio hiipuu nopeasti. Emotionaalisen merkityksen saanut lelu pysyy suosikkina kaikkein pisimpään. Suosituimmiksi leluiksi valikoituvat tutkimusten mukaan pehmolelut, autot, legot, nuket, pelit ja barbietet. (Nevalainen 2006: 30 – 31.)

Lelujen tarjoaminen lapselle sukupuolen mukaan vahvistaa leikkien sukupuolittumista (Ylitapio-Mäntylä 2009: 104). Sukupuolen mukaista leikkivälineiden luokittelua tapahtuu jo esimerkiksi kaupan hyllyillä, jossa lelut luokitellaan jollekin sukupuolelle kuuluvaksi. Leikkivälineiden sukupuolittunut maailma on näin aikuisten tuottama, ja lapset havainnoivat sitä oppien samalla katsomaan esimerkiksi leluesitteitä, mainoksia ja lehtiä sukupuolittuneina. (Ylitapio-Mäntylä 2009: 102.) Lelujen ja leikkien jyrkkään sukupuolijakoon on kuitenkin viime vuosina alettu kiinnittää huomiota, ja kahtiajakoa on enenevässä määrin karsittu: Esimerkiksi Porin Prismassa on viime vuonna luovuttu lelujen jaotte- lusta sukupuolten mukaan ainakin siinä määrin, että leluosaston opastekyltit eivät enää erottele leluja tyttöjen ja poikien leluiksi (Yle 2015a).

4.5 Leikkien sisällöt

Leikkien sisällöt ja teemat kumpuavat lasta ympäröivästä elämästä. Ne ovat sidoksissa hänen tunnemaailmaansa ja minä - kokemukseensa, ja kuvastavat lapsen syvimpiä kiinnostuksen ja tunteiden kohteita. Pääteemoja roolileikeissä voivat olla esimerkiksi hoivaleikki, seikkailuleikki tai ammattileikki. Yhteisleikeissä päästään myös jakamaan omia kiinnostuksen kohteita toisten kanssa. Teemat voivat kulkea leikissä myös rinnakkain, esimerkiksi poliisileikit lähenevät seikkailuleikkejä. Leikkiteemojen variaatiossa on kyse kehittyneestä leikistä. (Helenius – Lummelahti 2013: 106.)

Leikkien teemat sisältävät erilaisia aiheita, jotka mahdollistavat leikin pitkäkestoisuuden ja elämänkokemuksen hankkimisen itselle merkittävistä asioista. Esimerkiksi kotileikissä eri aiheita voivat olla kodin arki tai perheen rantaretki. Leikkiteeman sisällä aiheesta toiseen siirtyminen on sujuvampaa kuin koko leikkiteeman vaihtaminen. (Helenius – Lummelahti 2013: 106.)

Päiväkodin sukupuolistavat käytännöt voivat kohdata vastustajan, jos esimerkiksi poika valitsee unikaverikseen nukan. Nukke yhdistetään usein hoivaleikkiin, joka liitetään naisten tapaan toimia. Tyttölapsia ohjataan usein päiväkodissa koti- ja nukkeleikkien pariin. Vaikka miehillä on samat mahdollisuudet hoivan antamiseen kuin naisilla, hoivaamisen halu saatetaan tukahduttaa poikalapsilta sosiaalisissa tilanteissa melkein huomaamatta. (Ylitapio-Mäntylä 2009: 108.)

4.6 Aikuisen rooli leikin mahdollistajana

Aikuinen voi tukea vapaata leikkimistä tarjoamalla ajan, tilan, välineet ja olosuhteet leikille (Vehkalahti – Urho 2013). Leikkiympäristön ollessa aikuisen luoma, leikkijällä ovat käytössä vain ne välineet ja tilat, jotka aikuinen sallii (Hintikka ym. 2004: 39). Pienemmät lapset hyötyvät valmiista leikinurkkauksista, jotka antavat leikille aiheen, mutta isommille lapsille riittävät tarjotut leikkiainekset, joista he voivat itse rakentaa leikkinsä (Helenius – Lummelahti 2013: 26).

Varhaiskasvatuksen tehtävä on ohjata lasta kehittämään kykyjään tasapuolisesti (Helenius – Lummelahti 2013: 90). Aikuinen voi vaikuttaa lapsen leikkiin rohkaisemalla ja tukemalla lapsen leikkikäyttäytymistä toivottuun suuntaan (Nurmi ym. 2014: 65 – 71). Joskus aikuinen voi osallistua leikkiin kuitenkin hallitsematta, sensuroimatta tai määräämättä leikin kulkua. Omaehtoinen leikki voi myös alkaa aikuisen ehdotuksesta tai aloitteesta, jonka jälkeen aikuinen siirtyy taka-alalle ja lapset jatkavat leikkiä ilman häntä. (Vehkalahti – Urho 2013.)

Yksi kasvatuksen tärkeimpiä tehtäviä on välittää arvoja uudelle sukupolvelle (Hirsjärvi – Huttunen 1995: 63). Opitut arvot sen sijaan ohjaavat valintojamme ja säätelevät käyttäytymistämme (Hirsjärvi – Huttunen 1995: 64). Lapsi saattaa esimerkiksi haastaa muita lapsia ja aikuista rikkomalla sukupuolen stereotyyppistä jakoa omalla toiminnallaan, ja aiheuttaa tarkoituksella hämmennystä (Ylitapio-Mäntylä 2011: 277). Näissä tilanteis-

sa aikuisella on käsissään valtaa: hän voi omalla suhtautumisellaan koko tukea tai tuhota lapsen luovaa sukupuoliäjättelua (Ylitapio-Mäntylä 2012: 79).

5 Opinnäytetyön toteutus

5.1 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön toteutus lähtee liikkeelle tarkasteltavan kokonaisuuden hahmottamisesta ja sen tarkentamisesta alaongelmiin. Alaongelmilla tarkoitetaan kysymyksiä, joiden vastaukset muodostavat vastauksen pääongelmaan, joka on yleisluontoinen kysymys (Hirsjärvi ym. 2007: 124), ja tämän työn aihe. Työn aiheen ollessa sukupuolisensitiivinen kasvatusote ja omaehtoinen leikki alaongelmiksi määrittyvät sukupuolisensitiivisyyden ilmentyminen omaehtoisista leikkitalanteista, aikuisen toimesta tapahtuvat omaehtoisten leikkihetkien tukeminen ja ylipäättään omaehtoisten leikkitalanteiden kartoittaminen. Näistä alaongelmista olemme muodostaneet työllemme seuraavat tutkimuskysymykset:

1. *Millaisia leikkejä lapset leikkivät sukupuolisensitiivisesti orientoituneessa päiväkotiryhmässä?*
2. *Miten sukupuolisensitiivinen kasvatusote ilmenee omaehtoisissa leikkitalanteissa?*
3. *Miten lastentarhanopettaja tukee omaehtoisia leikkitalanteita sukupuolisensitiivisesti?*

Yhteistyöpäiväkotimme on ollut mukana sukupuolisensitiivistä varhaiskasvatusta edistävissä hankkeissa. Tämän vuoksi oletamme, että lasten omaehtoiset leikkitalanteet ovat aidosti yksilöiden omien mielenkiinnon kohteiden ohjaamia, eivätkä stereotyyppiset sukupuoliroolit ole ensisijaisia toimintaa määrittäviä tekijöitä. Tutkielmallamme pyrimme tuottamaan päiväkodille kasvatustyötä tukevaa tietoa, joka vahvistaa osaltaan päiväkodin työntekijöiden ammattitaitoa ja tarjoaa heille tilaisuuden reflektoida omaa kasvatustyötään.

Tutkimusstrategianamme toimii tapaustutkimus. Tapaustutkimuksessa selvitetään yksityiskohtaista, intensiivistä tietoa yksittäisestä tapauksesta tai pienestä joukosta, ja tavoitteena on ilmiön kuvailu. Tapaustutkimukselle on tyypillistä useiden tutkimusmetodien samanaikainen käyttö (Hirsjärvi ym. 2007: 130 – 131.) eli triangulaatio (Hirsjärvi ym. 2007: 228). Työssämme tutkimusmetodeina ovat havainnointi ja haastattelu, ja pyrimme kuvailemaan sukupuolisensitiivisen kasvatusotteen ilmiötä omaehtoisten leikki tilanteiden lävitse.

5.2 Aineiston hankinta

5.2.1 Lapsiryhmän havainnointi

Keräsimme tutkielmamme aineistoa havainnoimalla lapsiryhmää omaehtoisissa leikki tilanteissa ja tekemällä havainnoista muistiinpanoja. Havainnointikertoja oli yhteensä viisi ja yksi kerta kestoltaan 1 – 1,5 tuntia. Osa havainnointikerroista oli aamupäivällä ja osa iltapäivällä, jotta saisimme mahdollisimman monipuolisen kuvan lasten leikki tilanteista.

Käytimme havainnoinnissa strukturoitua lomaketta (Liite 2), jonka olimme muokanneet Tasa-arvoinen varhaiskasvatus-hankkeen leikkipistetaulukosta (Naisasialiitto Unioni n.d.: d). Leikkipistetaulukkoa apuna käyttäen tarkastellaan oppimisympäristöä ja sen monipuolisuutta, sekä lasten ja aikuisten vuorovaikutusta leikki tilanteissa. (Naisasialiitto Unioni n.d.: e). Muokkaamassamme versiossa kiinnitimme huomiota siihen, että tarkastelumme kiinnittyy tutkimuskysymyksiimme, vuorovaikutukseen ja leikin sisältöön. Tarkasteltavat asiat olivat leikkijät, leikki tilat, leikkivälineet ja leikkien sisällöt. Nämä havainnot puramme luvussa 6, Havainnoinnin tulokset.

Havainnointi eli observointi on aineistonkeruumenetelmä, jossa voidaan saada tietoa siitä, toimivatko ihmiset kuten sanovat toimivansa. Erityisesti lapsiin kohdistuvassa tutkimuksessa on pohdittava kohteen antaman tiedon luotettavuutta, sillä lapsilla on usein tapana haluta miellyttää aikuisia. Haastattelussa tai kyselyssä lapsi ei välttämättä vastaa kysymyksiin totuudenmukaisesti, vaan aikuisen toivomalla tavalla. Havainnoimalla voidaan tämän vuoksi saada luotettavampia tuloksia siitä, millaista lasten leikkiminen päiväkodissa on. Sillä päästään kohteen luonnolliseen ympäristöön (Saaranen-

Kauppinen – Puusniekka 2009: 58.) ja asiat nähdään havainnoinnin avulla oikeissa yhteyksissään (Tuomi – Sarajärvi 2009: 81).

Tekemämme havainnointi oli strukturoitua. Strukturoidussa havainnoinnissa tarkastelun kohde määritellään etukäteen (Saaranen-Kauppinen – Puusniekka 2009: 58) tutkimuskysymysten mukaan. Halusimme havainnoinnillamme selvittää, millaisia leikkejä lapset leikkivät ja kenen kanssa. Kiinnitimme huomiota siihen, miten aikuinen tukee leikkiä, miten leikin juoni etenee ja millaisia rooleja lapsilla on leikissä. Olennaista havainnoinnille oli havainnointitilanteiden vapaamuotoisuus.

Välttääksemme havainnoinnin ”kontrolli-efektiä”, eli tutkimuksen vaikuttamista aineeseen, vierailimme lapsiryhmässä etukäteen, jotta lapset tottuisivat läsnäoloomme (Saaranen-Kauppinen – Puusniekka 2009: 59). Tällä pyrimme estämään sen, että lapset muuttavat käyttäytymistään vieraiden ihmisten ollessa paikalla. Pysyäksemme tutkimukselle objektiivisena (Saaranen-Kauppinen - Puusniekka 2009: 59) meidän oli pidettävä omat tunteemme hallinnassa ja pysyttävä täysin havainnoitsijan roolissa (Saaranen-Kauppinen - Puusniekka 2009: 58).

Havainnoinnissa haasteelliseksi voi osoittautua objektiivisena pysyminen havainnoinnin kohteeseen ja tutkimukseen nähden. Tutkija ei saa manipuloida tai vaikuttaa kohteeseen, vaikka huomaisi tutkimuksen aikana vääryyksiä ja epäkohtia. Tutkimuksen luotettavuuden ja aineiston laadun säilyttämisen vuoksi havainnoijan on pysyttävä mahdollisimman etäällä kohteesta - paras tulos voidaan saada esimerkiksi psykologisissa tutkimuksissa pysymällä ei-osallistuvana, jopa niin, ettei tutkimuksen kohde tiedä olevansa tarkkailun alaisena. Tämä on kuitenkin eettisesti arveluttavaa, sillä tutkimuksen kohteella on aina oikeus tietää olevansa kohteena. (Saaranen-Kauppinen - Puusniekka 2009: 60).

5.2.2 Lastentarhanopettajan haastattelu

Havainnointi on laadullisessa tutkimuksessa yleinen tiedonkeruumenetelmä, mutta on yleensä aineiston analyysin kannalta haasteellinen. Tämän vuoksi havainnointiin yhdistetään usein haastattelu toisena aineistonkeruumenetelmänä. (Tuomi - Sarajärvi 2009: 81.) Haastattelimme ryhmässä työskentelevää lastentarhanopettajaa. Haastattelussa kerätty aineisto tukee leikkitalanteen havainnointia, ja tuo tietoomme konkreettisia keinoja, joilla leikkitalanteita päiväkodissa tuetaan.

Haastattelu valitaan tutkimusmenetelmäksi usein, kun aihe on sellainen, joka voi tuottaa vastauksia moniin eri suuntiin. Haastateltava toimii tutkimustilanteessa subjektina, joka on aktiivinen ja vaikuttava, merkityksiä luova osapuoli. Hänellä on mahdollisuus tuoda omat mielipiteensä esille vapaasti ja saa tarvittaessa perustella vastauksiaan haastattelijalle. Toisaalta haastattelusta saadun aineiston luotettavuutta saattaa heikentää se, että haastateltavalla voi olla taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. (Hirsjärvi ym. 2007: 200 – 201.)

Haastattelussa tavoitteena on saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta. Haastattelun aiheen, haastattelukysymykset tai -teemat on hyvä tuoda haastateltavan tietoon ennen haastatteluajankohtaa, jotta haastateltava ehtii etukäteen perehtyä aiheeseen ja valmistautua haastatteluun. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 72.) Lähetimme haastattelurungon (Liite 3) haastateltavalle viikko ennen haastattelua taataksemme hänellä riittävästi aikaa tutustua käsiteltäviin teemoihin.

Haastattelu pohjautui seuraaviin teemoihin:

Sukupuolisensitiivinen kasvatusote

Sukupuolisensitiivinen kasvatusote käytännössä

Leikki-tilanteiden sukupuolisensitiivinen tukeminen

Havainnoinnista nousseet kysymykset

Teemojen alle kokosimme joukon kysymyksiä, jotka käsitelivät tarkasteltua aihetta. Lisäksi kävimme haastattelussa läpi haastateltavan taustan sekä muut opinnäytetyön aiheeseen liittyvät ajatukset, joita haastateltavalla oli mahdollisesti noussut mieleen. Haastattelun alussa haastateltavalle selvitettiin haastattelun tarkoitus ja haastateltavan oikeus vastata tai olla vastaamatta, sekä kysyä täydentäviä kysymyksiä.

5.3 Aineiston käsittely ja analysointi

Aineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätösten teko on ydinasia tutkimuksen tekemisessä. Niihin on tähdätty tutkimuksen alkaessa. Analyysivaiheessa tutkijalle selviävät vastaukset asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Aineiston analyysi tehdään yleensä sen jälkeen, kun aineisto on kerätty. (Hirsjärvi ym. 2007: 217 – 218.) Tässä työssä kuitenkin teimme analyysia osittain samanaikaisesti käymällä havaintojamme läpi jokaisen havainnointikerran jälkeen. Tällöin tapahtumat olivat vielä tuoreessa muistissa.

Aineisto kerättiin helsinkiläisestä päiväkodista, joka on ollut mukana Naisasialiitto Unionin tasa-arvoinen varhaiskasvatus – hankkeessa. Ennen aineistonkeruuta kerroimme lasten vanhemmille työstämme informointi- ja suostumuskirjeen muodossa (Liite 1). Kirjeessä annoimme vanhemmille myös mahdollisuuden kieltäytyä lapsen osallistumasta havainnointiin. Keräsimme lapsiryhmän havainnoinnista aineistoa muistiinpanoja tekemällä, emme siis nauhoittaneet lapsiryhmän toimintaa video- tai ääninauhurilla. Emme käyttäneet muistiinpanoja tehdessämme lasten oikeita nimiä, vaan koodasimme lapset kirjain-numeroyhdistelmällä. Koodi määräytyi lapsen etunimen ensimmäisen kirjaimen ja juridisen sukupuolen perusteella. Aineistoa käytettiin tämän opinnäytetyön yhteenvedon pohjana. Yksittäinen lapsi tai henkilökunnan jäsen ei ole tunnistettavissa valmiissa opinnäytetyössä.

Havainnointivaiheessa tarkkailimme lapsiryhmää objektiivisesti ja mahdollisimman tarkasti ilman ennakkoon määriteltyä näkökulmaa. Analyysivaiheessa tarkastelimme aineistoa tutkimuskysymystemme pohjalta: mitä leikkejä ryhmässä leikitään, ja miten sukupuolisensitiivinen kasvatusote ilmenee leikkitilanteissa. Laadullista aineistoa tarkastellaan tavallisesti teemoittelun tai sisällönerittelyn kautta (Hirsjärvi ym. 2007: 219). Teemoittelimme ja erittelimme havaintomme alaotsikoihin (luku 6), jotka toimivat peilinä luvussa 4 esitetylle teorialle. Konkreettisesti ilmaistuna katsoimme, näkyykö leikkitilanteissa tiukasti lasten määrittelemiä sukupuolirooleja, eli leikkivätkö lapset sukupuolinormatiivisesti, vai mieltävätkö lapset leikit, roolit leikkien sisällä ja leikkivälineet kaikille kuuluviksi. Aineiston analyysi on tehty tiivistämällä aineisto lukuihin 6 ja 7, joiden perusteella on tehty tulkinnot, esiteltynä luvussa 8.

Toteutimme lastentarhanopettajan haastattelun dokumentoinnin nauhurilla äänittäen, sekä osin kirjallisten muistiinpanojen avulla. Äänitetty aineisto purettiin litteroimalla. Litteroinnilla tarkoitetaan tallennetun laadullisen aineiston kirjoittamista puhtaaksi sanatarkasti (Hirsjärvi ym. 2007: 217). Litteroitu aineisto analysoitiin ja käsiteltiin opinnäytetyössä, jonka jälkeen sekä alkuperäiset muistiinpanot että litteroitu aineisto tuhottiin silppurilla. Haastattelun äänite poistettiin nauhurista.

Tutkimusta tehtäessä on tärkeää pohtia tutkimuksen luotettavuutta. Tässä käytetään reliaabeliuden ja validiteetin käsitteitä. Tutkimuksen reliaabeliuksella tarkoitetaan tutkimuksesta saatujen tulosten toistettavuutta. Jos tutkimus on reliaabeli, sen tulokset eivät ole sattumanvaraisia, vaan halutessaan joku toinen tutkija voi toistaa saman tutki-

muksen ja saada samat tulokset. Validiteetti liittyy tutkimusmenetelmän valintaan, ja sillä arvioidaan menetelmän kykyä mitata haluttua asiaa. Useimmiten tapaustutkimuksista ajatellaan, että koska kaikki tapahtumia ja ihmisiä koskevat kuvaukset ovat ainutlaatuisia, eivät tutkimuksen tulokset ole sopivia luotettavuuden arvioinnin kohteiksi. Kuitenkin kaiken tutkimuksen luotettavuutta on syytä arvioida jollain tavalla. Laadullisessa tutkimuksessa voidaan päätyä esimerkiksi tehtyjen tulkintojen ja selitysten luotettavuuden arviointiin. Myös mahdolliset tutkimuksen tekovaiheessa olleet häiriötekijät tai virhearviot on otettava huomioon. (Hirsjärvi ym. 2007: 226- 227.)

6 Havainnoinnin tulokset

6.1 Leikkijät

Tässä osiossa tarkastelimme leikkijöitä: oliko ryhmässä yksinleikkejä, kahdenkeskeisiä leikkejä ja isompia ryhmäleikkejä. Lisäksi olimme kiinnostuneita siitä, miten sukupuoli vaikutti leikkiryhmän muodostumiseen, eli leikkivätkö lapset sekaryhmissä vai olivatko lapset keskenään samaa sukupuolta. Jotta voimme pohtia, saavatko lapset leikkiä päiväkodissa leikkejä ilman sukupuolinormatiivisia rajoituksia, meidän oli havainnoidessamme merkittävä lapsen sukupuoli tunnistetiedoksi. Valmistautuessamme havainnointiin kävimme lastentarhanopettajan kanssa koodaamista varten läpi lapsen nimen ja juridisen sukupuolen. Tarkoituksena ei ole ollut varsinaisesti määrittää, mitkä leikit ovat ”tyttöjen” ja mitkä ”poikien”, vaan tarkastella lapsen vapautta tehdä leikkivaihtoja omien mielenkiinnonkohteidensa ja taitojensa mukaan.

Havainnoinnin aikana huomasimme, että lapsille oli syntynyt päiväkotiryhmässä jonkin verran ystävyysuhteita. Ryhmässä vallitsi sääntö: ”Kaikkien kanssa ei tarvi olla paras kaveri, mutta kaikkien kanssa täytyy tulla toimeen.” Tämä näkyi ryhmässä havaintojemme mukaan siinä, että harvemmin kukaan lapsista joutui leikkimään yksin, vaan leikkeihin osallistui useampi lapsi, ja lapset olivat myös taitavia jakamaan leluja keskenään ja ottamaan uusia leikkijöitä mukaan. Esimerkkinä toimii tilanne, jossa kaksi tyttöä halusi leikkiä kampaajaa, ja aikuinen kehotti pyytämään mukaan poikaa, joka ei osannut päättää mitä leikkisi. Tytöt olivat valmiita ottamaan pojan mukaan leikkiinsä, joka tosin meni lopulta leikkimään muiden lasten kanssa.

Lapset leikkivät ryhmässä havainnointimme aikana sekä sekaryhmissä että ryhmissä, joissa leikkijät olivat näennäisesti samaa sukupuolta. Sekaryhmissä leikittiin esimerkiksi majan rakentamista, lääkrileikkiä, tonttuleikkiä ja magneettipalikoilla rakentelua. Sekä tytöt että pojat askartelivat, mutta tytöt tekivät sitä useammin omatoimisesti kuin pojat. Havainnointimme aikana osa leikeistä näytti olevan ainoastaan poikien suosiossa, esimerkiksi autoleikit ja lego-palikoilla rakentelu. Eräänä päivänä lapset kertoivat meille leikkineensä juuri ennen saapumistamme häitä, joissa eräs ryhmän tyttö ja poika menivät naimisiin. Tämä oli heidän mukaansa ollut hauska leikki.

Emme huomanneet havainnointimme aikana lasten käyttävän ilmaisia, jotka viestisivät käsitystä leikkien sukupuolinormatiivisuudesta. Kaikki vaikuttivat olevan leikkeihin tervetulleita ja vapaita leikkimään millä tahansa lelulla. Toisaalta havaitsimme mielenkiintoisen käänteen eräällä havainnointikerralla majan rakennusleikissä: Majan rakentaminen alkoi niin, että kaksi tyttöä teki omaa majaa, ja kaksi poikaa omaansa. Kun materiaalit alkoivat loppua, lapset päättivät aikuisen kehotuksesta yhdistää voimansa yhden suuren majan rakentamiseen. Majan rakennus onnistui keskittyneesti ja hyvässä yhteistyössä. Majan valmistuttua lapset alkoivat leikkiä eläimiä, jotka asuivat majassa. Jonkin ajan kuluttua tytöt kuitenkin poistuivat muihin leikkeihin. Heti tyttöjen poistuttua yksi pojista ehdotti, että he leikkisivät dinosauruksia. Leikki kasvoi äänekkäämmäksi ja fyysisemmäksi, ja välillä dinosaurukset ”kuolivat”. Leikissä tapahtui nähdäksemme muutos, kun leikkijät vaihtuivat.

6.2 Leikkitilat

Leikkitilat antavat tapahtumapaikan leikille ja määrittävät leikin sisältöä, leikin kulkua ja leikkijöiden määrää. Päiväkodeissa leikkitilat saattavat rakentua todella yksilöllisesti, esimerkiksi tiloja voidaan muunnella vapaiden leikkihetkien ajaksi siirtelemällä huonekaluja pois leikkien tieltä. Usein leikkitiloja rajataan kuitenkin niin, että leikit tapahtuvat pienryhmissä, ja tällä tavalla taataan leikkirauha.

Havainnoinnit tehtiin sisätiloissa, koska koimme, että sisätiloissa lasten leikit ovat monipuolisempia kuin ulkona. Havainnointi sisätiloissa oli myös havaintojen kirjaamisen kannalta vaivattomampi vaihtoehto. Sisätiloissa on tarjolla enemmän erilaisia leikkialueita ja leikkivälineitä, eikä säätila pääse rajoittamaan lasten leikkiä.

Päiväkodissa oli kaksi 3 – 5 - vuotiaiden ryhmää. Näillä ryhmillä oli yksi iso yhteinen tila, johon oli sijoitettu kaksi pöytää esimerkiksi askartelutuokioita varten. Isossa tilassa oli myös hyllykkö, jossa varastoitiin esimerkiksi lego-palikoita, muita rakentelupalikoita ja eläinhahmoja. Tästä isosta tilasta johti ovi ”akvaarioon”, joka on lasiseinäinen, pieni huone. Sinne saattoi mennä hakemaan leikkirauhaa, jos isossa tilassa oli levotonta. Akvaariossa oli pieniä ”tiiliä”, eli pahvilaatikoita, joita voi käyttää esimerkiksi rakentelu-leikeissä.

Osa leikeistä tapahtui naulakoilla, jossa oli paljon vapaata lattiatilaa. Naulakoilla oli muutama hyllykkö, joissa oli autoja, pikkuleluja ja rakentelupalikoita sisältäviä lelulaatikoita. Naulakoilla oli myös kaksi isoa ympyränmuotoista penkkiä, joiden päälle lasten oli helppo kiivetä.

Varsinainen ryhmähuone oli kahdella työskentelypöydällä varustettu tila, jossa on yksi leikkinurkkaus lattialla. Leikkinurkkauksessa oli rooliasuja, autoja ja eläinhahmoja. Lepohuone oli myös vapaa leikkutila, jossa oli sohva, penkkejä, patjoja, tyynyjä ja huopia esimerkiksi majan rakentelua varten.

6.3 Leikkivälineet

Leikkivälineitä tarkastellessamme otimme huomioon kaikki konkreettiset elementit, mitä leikkijät käyttivät leikin toteuttamiseen. Havaintojemme mukaan päiväkodin 3 – 5 - vuotiaiden ryhmille tarjotut lelut olivat melko neutraaleja. Tarjolla oli esimerkiksi runsaasti erilaisia rakentelupalikoita, eläinhahmoja, pehmoleluja ja askarteluvälineitä. Toisaalta esillä oli myös autoja ja poneja, jotka tyypillisesti markkinoidaan jollekin sukupuolelle kuuluvaksi. Räikeästi sukupuolistereotyyppioita vahvistavia tai aggressiivisia leluja, kuten barbeja tai sotaleluja, emme havainneet päiväkodissa.

Leluja ei näennäisesti oltu lajiteltu ”tyttöjen ja poikien leluihin”, vaan teemoittain. Leikkivälineet oli havainnoitavassa tilassa järjestetty pääsääntöisesti läpinäkyviin muovilaa-tikkoihin, jotka olivat sijoitettuina tilojen reunoilla sijaitseviin hyllyihin. Osa laatikoista oli nimetty sisällön mukaan (villieläimet, legot, palikat jne.). Osa isommista leikkivälineistä, kuten nukkekodit, olivat valmiiksi järjestetyissä leikkinurkkauksissa tai muuten leikkiin määritellyissä tiloissa. Lisäksi osa välineistä, kuten rooliasut, olivat säilytyksessä varastossa tai kaapissa, ja niitä varten tuli pyytää lupa aikuiselta.

Askarteluvälineet olivat kärryissä ryhmätilojen laidoilla näkyvässä paikassa niin, että lapsi voisi ottaa välineitä käyttöönsä myös ilman aikuista. Kirjat olivat perinteisesti kirjahyllyssä esillä, lautapelien ja palapelien kanssa samassa paikassa. Roolileikkeihin oli tarjolla paljon välineitä, esimerkiksi lääkärin instrumentit, kampaajan ja parturin hiushoitotuotteet sekä keittäjän hiusmyssy, esiliina ja kumihanskat.

6.4 Leikkien sisällöt

6.4.1 Rakentelu

Leikkien sisällöt ovat sidoksissa niihin leikkivälineisiin ja leikkitiloihin, joita päiväkodissa on tarjolla. Legopalikat virittävät lapsia usein rakenteluleikkeihin. Tässä lapsiryhmässä legoilla toteutetut rakenteluleikit keskittyivät havainnointimme aikana laivojen ja avaruusalusten rakentamiseen. Samoja rakennelmia valmistui isompien dublo - palikoiden rakentelusta.

Ryhmässä rakenteluun saatavilla olevat magneetti- ja puupalikat inspiroivat erilaiseen rakenteluun. Magneettipalikoista tehtiin pienikokoisempia, hienoja esineitä, esimerkiksi lumihiihtaleitä tai "joululahjoja lapsille", ja isoista puupalikoista rakennettiin torneja ja koteja. Kevyitä, tiiliä muistuttavia pahvipalikoita käytettiin tonttuleikissä lahjoina, joita oli helppo jakaa ympäri huonetta.

Majan rakentaminen on myös rakenteluleikki, jossa materiaalit ovat suurempia ja lopputulos mahdollistaa roolileikin alkamisen. Ryhmän lapset rakensivat lepohuoneeseen majan kerrossängystä, nojatuolista, kankaista ja patjoista. Leikki oli pitkäkestoinen ja vaati yhteistyökykyä, suunnittelutyötä ja valintojen tekemistä parhaan lopputuloksen saavuttamiseksi.

6.4.2 Roolileikit

Havaintokertojen aikana ryhmässä leikittiin myös roolileikkejä. Ne olivat kestoiltaan erilaisia: Esimerkiksi lapsen esittäytyminen ensimmäisenä päivänä Kapteeni Koukuksi lasketaan lyhytkestoiseksi roolileikiksi, johon liittyi esitys siitä, kuka Kapteeni Koukku on, ja mitä hän tekee. Lapset leikkivät eräänä päivänä neljän hengen ryhmässä tonttu-

leikkiä, jossa jaettiin lahjoja muille lapsille ja aikuisille. Osalla lapsista oli tonttulakit päässä.

Ryhmässä oli saatavilla kampaamotarvikkeita, ja niitä käytettiin havainnointimme aikana uskottavan kampaamoleikin leikkimiseen, jossa asiakas ja kampaaja jutustelevat ajankohtaisista aiheista hiustenlaiton lomassa. Myös lääkarileikkiin tarvittavia välineitä ja rooliasuja oli ryhmässä, ja niitä käytettiin keskittyneen roolileikin luomiseen, jossa yksi lapsista oli potilas, yksi lääkäri, ja yksi hoitaja. Potilaalla oli mm. korvatulehdus.

Eräällä havainnointikerralla lapsi tallusti ympäri ryhmätilaa kahden pitkän kepin kanssa ja sanoi: "Mulla on onkivapoja." Toinen lapsi rakensi huoneen nurkkaan rakennelmaa, jossa oli keskellä askartelemalla valmistettu kynttilä. Pian lapset nimesivät muille lapsille leikkivänsä "leiriä". Rakennelma oli siis "takka". Kolmas lapsi liittyi leikkiin kantamalla pehmoleluja "takan" ääreen, ja leikki muuttui eläinlääkarileikiksi. Krokotiililla oli jalka poikki ja lapsi sanoi: "Mä oon ensihoitaja."

Roolileikkeihin ei aina tarvita ulkoisia välineitä. Eräällä havainnointikerralla lapset innostuivat leikkimään eri eläimiä, ja lopulta leikki laajeni eläintarhaleikiksi. Eläintarhassa koirat ja kissat liikkuvat eläimellisesti ja kerjäsivät ihmisiltä huomiota.

6.4.3 Esineleikit

Auto-leikkejä leikittiin ryhmässä myös jonkin verran. Autot ajelivat esimerkiksi maatilalle hakemaan eläimiä kyytiin, tai autot laitettiin isoon parkkihalliin. Joissakin leikeissä autot hurjastelivat niin, että ne olivat vaarassa pilata muiden lasten leikit. Eräässä leikissä autot olivat poliisiautoja, ja niille rakennettiin oma iso poliisiasema puupalikoista. Poliisiaseman rakentelusta alkoi esineleikki, jossa poliisiautot ottivat rosvoja kiinni, ja laittoivat heidät vankilaan nukketaloon.

Eräänä havainnointikertana lapset leikkivät hylje-pehmoleluilla. Toisella lapsella oli "äiti-hylje", toisella "lapsi-hylje". Äiti-hylkeellä leikkivä rakensi samaan aikaan hylkeille kotia puupalikoista. Kolmas lapsi pyrki leikkiin mukaan poni-lelulla, jonka väitti olevan muuttumassa hylkeeksi, ja voisi tällöin toimia "isä-hylkeenä".

Lego-rakenteluleikit etenivät joissakin leikissä esineleikeiksi: Legoista rakennettiin laiva tai avaruusalus, joka lähti seikkailemaan. Usein tämä seikkailu johti taisteluun ja koh-

teiden räjäyttelyyn, jota sävytettiin voimakkailla räjähdysäänillä. Alukset laskeutuivat nukketalon katolle ja aluksen ohjaaja jalkautui nukketaloon lähitaisteluun.

Akvaariossa on vanha tietokoneen näppäimistö ja hiiri. Eräs lapsi sai näistä kahdesta aikaan keskittyneen, rauhallisen leikin, jossa hän etsi seikkaperäisesti näppäimistölle ja hiirelle sopivaa paikkaa huoneesta. Hän kokeili useita paikkoja, minne johdot voisi yhdistää, eikä ollut tyytyväinen ennen kuin täydellinen paikka löytyi. Paikan löydyttyä hän asettui näppäimistön ääreen kirjoittamaan ja käytti välillä hiirtä leikin toteuttamiseen.

6.4.4 Askartelu

Lapset askartelivat päivän aikana sekä omatoimisesti että aikuisen ohjaamina. Askartelujen aiheet liittyivät esimerkiksi lähestyviin juhlapäiviin, luontoon tai erilaisiin ihmishahmoihin. Päiväkodilla oli valmiiksi tulostettuja jouluaiheisia värityskuvia, joita eräänä päivänä työstettiin. Itsenäisyyspäivän kynnyksellä askarreltiin Suomen lippuja.

Eräänä havainnointipäivänä lapsia kerääntyi suuren askartelupöydän ääreen värittämään värityskuvia. Pian värittely muuttui keskustelun lomassa tapahtuvaksi piirtelyksi, jossa vertailtiin käsialoja ja kirjoitustaitoja. Samat lapset piirtelivät toisena päivänä minäkuvia, joissa he edustivat itseään hienoissa vaatteissa.

Toisena päivänä lapset olivat keränneet luonnosta materiaaleja, ja saivat niitä käyttäen askarrella luontoon liittyviä teoksia. Tämän jälkeen osa lapsista siirtyi tekemään yhdessä ihmistä: Yksi lapsista meni lattialle paperin päälle makaamaan, ja muut piirsivät tämän ääri viivat paperille. Sen jälkeen hahmolle tehtiin yhdessä kasvot, kädet, vaatteet ja koristukset. Yhteisestä työstä jouduttiin käymään neuvotteluita niin, että kaikki saivat tehdä oman panoksensa ja olla työhön tyytyväisiä.

6.5 Aikuisen rooli leikin ohjaamisessa

Havainnointikerroilla aikuinen ohjasi lasten leikkejä eri tavoilla. Vapaan leikin alkaessa aikuinen jakoi lapset leikkeihin kysymällä, mitä kukin lapsi haluaa leikkiä. Lapset saivat havaintojemme perusteella aina mennä siihen leikkiin, jota he itse ehdottivat. Tässä ryhmässä leikkivalinnat tehtiin verbaalisesti sopimalla.

Joissakin tilanteissa lapsi ei keksinyt, mitä hän haluaisi leikkiä. Tällöin aikuinen tarjosi lapselle vaihtoehtoja esittelemällä eri leikkejä tai ehdottamalla muiden lasten leikkiin liittymistä. Tästä hyvä esimerkki on tapaus, jossa poikalapsi ei osannut päättää itselleen leikkiä, ja aikuinen ehdotti tyttöjen väliseen kampaamoleikkiin liittymistä. Mahdollisesti tyttöjen leikiksi leimaantuva kampaamoleikki tehtiin tällä tavalla aikuisen toimesta neutraaliksi. Poika ei kuitenkaan halunnut leikkiä kampaamoleikkiä, mutta relevanttia on tätä opinnäytetyötä ajatellen se, että aikuinen tarjosi leikkejä sukupuolisensitiivisesti.

Havaintojemme aikana tuli myös tilanne, jossa lapsi ei halunnut valita leikkiä lainkaan. Tällöin aikuinen toimi sensitiivisesti ohjaamalla lasta eri leikkien ääreen ja pysymällä lapsen rinnalla, kun tämä vaikutti tarvitsevan aikuisen läsnäoloa. Lopulta lapsi jäi katselemaan rakenteluleikkiä aikuisen sylistä käsin.

7 Haastattelu

7.1 Tausta

Haastattelimme aineistoa varten havainnoimamme ryhmän toista lastentarhanopettajaa. Haastattelu suoritettiin havainnointien jälkeen, sillä halusimme ottaa mukaan yhdeksi teemaksi havainnoinnista nousseet kysymykset. Haastattelu nauhoitettiin, ja purettiin kirjalliseen muotoon litteroimalla. Haastattelun teemat ja kysymykset on koottu opinnäytetyön liitteeseen (Liite 3).

Litterointiin käytimme niin kutsuttua peruslitterointia, jossa haastateltavan puhe litteroidaan sanatarkasti, noudattaen puhekieltä. Peruslitteroinnissa jätetään pois täytesanat (esim. tota, niinku), toistaminen, yksittäiset ja keskenjääneet tavut jne. Lisäksi peruslitteroinnissa kirjataan tunneilmaisut, kuten nauraminen tai liikuttuminen. Peruslitterointi on perusteltua, kun tarkastellaan pääsääntöisesti vain puheen asiasisältöä. Tarkempi litterointi, jossa litteroidaan sanatarkasti myös äänenpainot ja taukojen pituudet, sopivat tutkimukseen, jossa tarkastelun kohteena on esimerkiksi kieli ja vuorovaikutus. (Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto 2015.)

Haastattelun alussa kertosimme haastateltavalle haastattelun tarkoituksen, eli että se on osa opinnäytetyötämme. Toimme haastateltavalle myös esiin, että tällä on oikeus

kieltäytyä nauhoittamisesta, olla vastaamatta kysymyksiin ja tarvittaessa keskeyttää tai esittää tarkentavia kysymyksiä teemoista ja käsiteltävistä asioista. Toimme haastateltavalle myös erikseen esiin, että nauhoite, litteroitu aineisto ja mahdolliset muut haastatteluun liittyvät muistiinpanot hävitetään opinnäytetyön valmistuttua.

Ryhmän lastentarhanopettajan (myöhemmin LTO) kertoi koulutustaustansa olevan kasvatustieteen kandidaatti ja keväällä 2016 maisteri. Lastentarhanopettajana hän on toiminut hieman alle viisi vuotta kahdessa eri päiväkodissa. Haastateltava työskentelee lastentarhanopettajana päiväkodissa, joka on ollut mukana Naisasialiitto Unionin Tasa-arvoinen varhaiskasvatus – Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa - hankkeessa. LTO kertoi aloittaneensa työskentelyn vasta varsinaisen hankkeen jälkeen, mutta osallistuneensa Unionin järjestämään koulutukseen hankkeen tiimoilta. Lisäksi LTO on ollut mukana laatimassa päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaa, johon on tuotu hankkeen ajatusmaailmaa.

Pyysimme haastateltavaa tiivistämään sen, mistä hankkeessa on hänen näkemyksensä mukaan ollut kysymys. Haastateltava toi esiin, että hankkeen tarkoitus on ollut tuoda päiväkoteihin ja varhaiskasvatukseen ajattelua, jossa kaikki lapset ovat samanarvoisia riippumatta sukupuolesta tai muista tekijöistä, kuten kulttuurisesta tai sosioekonomisesta taustasta. Lisäksi hankkeen tavoitteena on haastateltavan mukaan ollut tuoda käytännön työvälineitä päiväkotien arkeen.

7.2 Sukupuolisensitiivinen kasvatusote

Sukupuolisensitiivisen kasvatusotteen haastateltava kuvasi olevan mun muassa sitä, että kaikille lapsille tarjotaan kaikkia leikkejä. Haastateltava kertoi aiemmasta työpäikastaan esimerkin, jossa lauluhetkessä oli ollut Täti Monica, ja siihen kuuluva leikki. Päiväkodin työntekijä oli pyytännyt vapaaehtoisia leikin rooleihin, jolloin muutama poika, jotka eivät varsinaisesti olleet mukana lauluhetkessä, olivat viitanneet. Haastateltava oli kysynyt leikkiä ohjanneelta aikuiselta, josko pojat voisivat tulla mukaan. Leikkiä ohjannut aikuinen oli kieltänyt poikia osallistumasta. Vasta siinä vaiheessa, kun myöskään tyttöjä ei ollut ilmoittautunut tarpeeksi, oli leikin vetäjä myöntynyt ja pyytännyt yhtä poikaa mukaan. Haastateltava toi esiin, että tässä vaiheessa lapsi ei enää (luonnollisesti) halunnut osallistua laululeikkiin, sillä toiminta oli jo (poikien osalta) ehditty leimaamaan "kielleyksi". LTO pohti, että viitanneet pojat olisi pitänyt alun perin ottaa mukaan leikkiin, eivätkä he varmastikaan olisi menneet leikistä "rikki".

Kysyimme haastateltavan näkemystä sukupuolisensitiivisyyden ja sukupuolineutraaliuden erosta. Hänen näkemyksensä mukaan sukupuolisensitiivisyydessä ei ole kyse siitä, että sukupuolia ei olisi tai niiden olemassaolo jollain tavalla kiellettäisiin. Hän viittaa kasvatustieteeseen ja siihen, mitä lapsen tiede ylipäättään sanoo lapsen kehityksestä. Haastateltava näki, että sukupuolineutraalius on tavallaan sukupuolisensitiivisyyden ääri-ilmiö, jossa lapselle ei anneta välineitä kasvaa seksuaalisuuteen ja sukupuoli-identiteettiin. Sukupuolisensitiivisyys taas antaa hänen mukaansa lapselle tilan määrittää ja ilmentää sukupuolensa itse, eikä kasvatuksessa määritellä lapsille valmiita muuttia.

Pyysimme haastateltavaa kuvaamaan eroja kasvatuksessa, ohjauksessa ja arjessa, kun vertaillaan päiväkotia, joka on sitoutunut noudattamaan sukupuolisensitiivistä kasvatustietoa, ja päiväkotia, joka ei ole. Haastateltava kertoi huomanneensa eron, ja kuvasi tasa-arvokysymysten olevan näkyvillä ja olevan *“ihanaa, että täällä siitä puhutaan”*. Hän ei kuitenkaan osannut tehdä selkeää eroa, johtuuko ero esimerkiksi aiempaan työpaikkaan enemmän yleisen asenneilmapiirin muutoksesta ja tietoisuuden lisääntymisestä, vai nykyisen työpaikan sitoutumisesta sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen. Hän koki keskustelun tason nousseen ja lisääntyneen viime vuosina voimakkaasti, kun aiheina ovat olleet esimerkiksi sukupuolten tasa-arvo ja seksuaalivähemmistöjen oikeudet. Hän kuitenkin myöntää, että on aiemman esimerkin lisäksi törmännyt ennen nykyistä työsuhteeseen siihen, että lapsia kohdellaan selkeästi eri lailla riippuen lapsen sukupuolesta.

Hän kertoo mm: *“..Et selkeesti kohdellaan eri lailla tyttöjä ja poikia ja tyttöjen vaatteita keuhataan ja pojalle saatetaan sanoa et miten sulla nyt taas on kynsilakkaa et etkö sä nyt vois jättää ne siskon kynsilakat nyt rauhaan ja et onks järkevää et poika tuo barbeja joka päivä päiväkotiin.”*

Tämän jälkeen haastateltava pohtii, että toisaalta on ihmisiä, joille sukupuolisensitiivinen ajattelu- ja toimintatapa ei tule luonnostaan ja joillain se on ikään kuin automaattista.

7.3 Sukupuolisensitiivinen kasvatusto käytännössä

Tämän teeman alla kysyimme haastateltavan mielipidettä siitä, pitäisikö sukupuolisensitiivisen kasvatustieteen hänen mielestään olla laajemmin käytössä, ja jos, niin miten

se tapahtuisi. Lisäksi kysyimme sukupuolisensitiivisyyteen liittyvistä arvoista, sukupuolen merkityksestä varhaiskasvatuksessa sekä sitä, miten sukupuolisensitiivinen kasvatustote näkyy käytännössä päiväkodissa, jossa tämä opinnäytetyö toteutetaan ja jossa haastateltava työskentelee.

Ensimmäiseen kysymykseen haastateltava vastaa epäröimättä myöntävästi. LTO huomauttaa, että hanke on tehnyt tärkeää työtä sukupuolisensitiivisyyden ja tasa-arvokasvatuksen juurruttamisessa kasvatuskulttuuriin päiväkodeissa, ja että tulevaan esiopetuksen opetussuunnitelmaan ja varhaiskasvatussuunnitelmaan ne on myös kirjattu selkeästi. Tätä kautta (tasa-arvoisemmat ja sukupuolen moninaisuuden huomioivat) käytännöt jalkautuvat kaikkiin päiväkoteihin, ja työ siirtyy valtakunnalliselle tasolle.

LTO näkee, että hänen työpaikallaan sukupuolisensitiivisyys näkyy ensisijaisesti työyhteisön välisessä keskustelussa ja siinä miten tasa-arvoon ja moninaisuuteen liittyviä asioita pidetään aktiivisesti yllä. LTO ei ole huomannut, että päiväkodissa olisi vallalla esimerkiksi väreihin liittyvää erottelua, jossa lapset (tai aikuiset) leimaisivat tietyt värit kuuluvaksi vain jollekin sukupuolelle. Päiväkodissa on Unionin hankkeeseen liittyvää materiaalia muistuttamassa asioista, joihin on kiinnitettävä huomiota ja joita aikuisen on toiminnassaan tarkasteltava.

Käytännössä päiväkodissa kiinnitetään huomiota esimerkiksi siihen, millaisia kirjoja lapsille luetaan, mitä leikitään ja mitä lauluja lauletaan. Kirja- ja leluvalinnat päiväkotiin pyritään tekemään siten, että ne tukevat mahdollisimman hyvin kasvatukseen liittyviä arvoja. Laulujen ja loruja tarinaa voidaan muuttaa vaikkapa siten, että välillä viisi pientä ankkaa pelastaakin lopulta äiti- tai mummo-ankka eikä joka kerta isä-ankka. Toisinaan lapset tuovat kotoa lelun, tai valitsevat kirjastosta jonkin kirjan, joka vahvistaa stereotyyppioita ja sukupuolieroja. Tällöin vaikkapa luku- tai leikkihetken jälkeen käytetään aikaa ja panostetaan keskusteluun lapsen kanssa.

Kysyttäessä arvoista haastateltava nimesi ensimmäisenä tasa-arvon. Tasa-arvo ja ihmisarvo ovat hänen mukaansa termejä, jotka kattavat alleen lukuisia muita, perinteisiä hyveitä, kuten välittämisen kulttuurin ja toisten kohtelemisen hyvin, huolimatta siitä millainen on; jokaisen lapsen oikeuden tulla kohdelluksi itsessään arvokkaana yksilönä. Lisäksi LTO kiinnittää huomiota keskustelukulttuuriin. Sukupuolisensitiivisessä kasvatuksessa oppii haastateltavan mukaan hyvin keskustelutaitoja, sillä asioita käydään lasten kanssa läpi ja opitaan avointa keskustelukulttuuria. Opitaan antamaan toisille

tilaa ja kuuntelemaan, ja jokaisen ääni tulee kuulluksi. Lasten kanssa työskentelevien aikuisten tulee hänen mukaansa olla ylipäättäänkin valmiina keskustelemaan lapsen tai lapsiryhmän kanssa mistä tahansa aiheesta. Samalla aikuisen tulee olla tietoinen siitä, millaisia arvoja lapsille välitetään ja mitä arvoja halutaan välittää. Hän huomauttaa myös, ettei varhaiskasvatustyössä mitenkään voi olla arvoneutraali, aina välitetään jotain arvoja.

(Lapsen) sukupuolella haastateltava ei koe arkipäivän työskentelyssä olevan juuri merkitystä. Hän huomioi, että on olemassa joitain eroja (sukupuolten välillä) liittyen lapsen kehitykseen, ja sitä kautta toimintaan, mutta ne eivät näy käytännön työssä. Haastateltavan mukaan (eroista) keskustellaan työryhmässä avoimesti (esimerkkiä mainitsematta), jos tulee jokin tilanne jossa se on merkityksellinen. Samaan kysymykseen hän mainitsee silloin tällöin vanhemmilta tulevan toiveen, että päiväkodissa työskentelisi myös miehiä. Hän kokee myös itse, että monipuolisempi työyhteisö olisi mahdollisesti toimivampi. Hän huomioi, että kyseessä on myös tasa-arvokysymys.

7.4 Leikkitilanteiden sukupuolisensitiivinen tukeminen

Haastateltavamme mukaan aikuisen tulee aina olla vähintään saatavilla lasten keskinäisissä leikkitilanteissa. Puututtava on silloin, kun huomataan lasten välisessä vuorovaikutuksessa heikkoutta ja kun leikki ei etene, mielellään jo ennen kuin ristiriitatilanne pääsee syntymään. LTO kertoo päiväkodissa olevien leikkitilojen jakamisen pienehkölle, helposti valvottavalle alueelle juuri siksi, että ennakoiti olisi mahdollista ja aikuinen olisi mukana silloin, kun vuorovaikutus hankaloituu.

Sukupuolisensitiivisyyttä leikin ohjauksessa tai tukemisessa tarvitaan haastateltavan mukaan esimerkiksi silloin, kun lasten leikkeihin ilmestyy hyvin perinteisiä sukupuolirooleja, niihin liittyviä malleja tai lapset perustelevat leikin kulkua esimerkiksi ”et voi tulla koska sä olet tyttö” tai ”ei voi olla kahta äitiä”. Tällöinkään aikuisen tehtävä ei ole antaa valmiita vastauksia, vaan ennemminkin haastaa ja ohjata lapsia miettimään voisiko sittenkin olla toisin. Aikuinen voi pyytää lasta perustelevaan ja avaamaan kantansa. Usein argumentaatio ei kannu, eikä lapsi keksi perusteltua syytä esimerkiksi sille miksi joku olisi väärää sukupuolta leikkiin. LTO kokee, että malli on toiminut heidän ryhmässään hyvin, ja että lapset ovat avoimia. Lisäksi aikuisen puuttuminen ehkäisee haastateltavan mukaan kiusaamistilanteita, joissa sukupuoleen tai muuhun henkilökohtaiseen ominaisuuteen vedoten kielletään jotain lasta osallistumasta leikkiin.

Haastateltavan mukaan sukupuolisensitiivisyyttä tarvitaan myös tunnistamaan lapsen tarpeet erilaisiin riehumis- ja rauhoittumisleikkeihin. Hänen mukaansa kaikki lapset tarvitsevat molempia, mutta aikuiselta vaaditaan herkkyyttä, jottei ajauduta vanhaan kaavaan, jossa pojille sallitaan enemmän riehumista ja painimista, ja jossa tyttöjen villiintymiseen puututaan nopeammin. Lisäksi lapset, jotka ovat luonnostaan äänekkäämpiä ja ulospäinsuuntautuvampia, saavat helposti ryhmässä enemmän tilaa ja heille sallitaan metelin tuottaminen. Arempien lasten riehaantumiseen kiinnittää huomiota ja tarttuu herkemmin. Kaikenlaisille lapsille tulee mahdollistaa kaikenlaiset leikit, jotka auttavat purkamaan ylimääräistä energiaa tai tasaamaan ja rauhoittamaan liikakierroksia.

Tämän haastatteluteeman lopuksi kokosimme leikin eri elementtejä, joihin pyysimme haastateltavaa tuomaan esiin, miten niissä sukupuolisensitiivisyys on otettu huomioon, ja kertomaan esimerkkejä.

Ryhmänjako ja leikkikaverin löytäminen

Päiväkodissa käytetään paljon erilaisia tapoja ryhmän jakamiseen. Haastateltavan mukaan välillä ryhmät/leikkikaverit arvotaan, välillä lapset valitsevat leikkipistetaulukosta mitä haluavat leikkiä (ja leikkitoveri määräytyy muiden kiinnostuneiden mukaan), välillä lapset valitsevat leikkitoverin itse ja välillä lapsille annetaan jokin määrä, esimerkiksi kuinka monta yhteen leikkiin mahtuu ja lapset jakautuvat ohjeen mukaan. Vaihtelevat tavat johtavat siihen, että kaikki tulevat huomioitua ja kaikki oppivat leikkimään toistensa kanssa. Päiväkodin perusperiaate on, että kaikkien kanssa ei tarvitse olla paras kaveri, mutta kaikkien kanssa tullaan toimeen ja harjoitellaan yhdessä olemista.

Leikkitilat

Leikkitiloissa lähtökohtana on haastateltavan mukaan siisteys ja toimivuus. Leikkitiloja on kuitenkin pyritty järjestämään esimerkiksi lelujaolla niin, että ne houkuttelisivat mahdollisimman erilaisia leikkijöitä leikkimään kaikissa tiloissa. Lisäksi räikeää sukupuolitumista leikkitilojen sisustuksessa on vältetty.

Leikkivälineet ja rooliasut

Leikkivälineitä on pyritty sekoittamaan, jotta lasten olisi helppo ottaa erilaisia leluja mukaan leikkeihin. Lelut on järjestetty pääosin koreihin tilassa oleviin hyllyköihin, ja lelut on lajiteltu koreihin teeman mukaan. Näin lapset voivat käydä itse hakemassa korin tai useamman mukaan leikkiin. Rooliasut ovat haastateltavan mukaan päiväkodissa hieman keskeneräinen projekti, ja tällä hetkellä niitä ei hänen ryhmässään juuri ole käytössä, ennen kuin olemassa olevat asut on kunnolla käyty läpi. Aiemmin rooliasuja on pyritty pitämään esillä mahdollisimman monipuolisesti, ja vaihtelevaan siten, että kaikki asut eivät ole esillä yhtä aikaa. Asuja on tarjottu lapsille sen mukaan, mistä he ovat olleet innostuneita.

7.5 Havainnoinnista nousseet kysymykset

Havaintojemme perusteella olimme valmistelleet loppuun vielä muutaman lisäkysymyksen. Kysyimme haastateltavalta, puututaanko päiväkodissa tilanteisiin, joissa lapset käyttäytyvät sukupuolistereotyyppoisesti korostavasti. Haastateltavan mukaan näin tehdään, esimerkiksi värien jaotteluun jollekin sukupuolelle kuuluvaksi puututaan ohjaamalla lapset keskustelun ääreen kysymyksillä. Joskus on tilanteita, joissa lapset ovat oppineet sukupuolistereotyyppoisesti korostavia ajattelutapoja kotoa. Myös tällöin pyritään tuomaan päiväkodin kasvattajien näkökulma esiin.

Kysyimme, kokeeko haastateltava sukupuolisensitiivisen kasvatusotteen itse luontevaksi kasvatustyyliseksi. Hän vastasi iloisen myöntävästi, ja tuumi, että kasvatusotteella on luultavasti juurensa siinä, miten hänet on lapsena kasvatettu. Toisaalta hänen mielestään sukupuolisensitiivisyys kulki läpi kasvatustieteiden opintojen niin vahvana teemana, että olisi ihme, jos hän ei olisi koulutuksen myötä omaksunut sitä omaan kasvatajan identiteettiinsä.

Lopuksi halusimme vielä kuulla, onko sukupuolisensitiivisessä kasvatusotteessa haastateltavan mielestä jotain kritisoitavaa. Hän totesi, että aina jos asiat viedään äärimmilleen, niin kyllä. Esimerkiksi jos aletaan puhua sukupuolisensitiivisyyden sijasta sukupuolineutraaliudesta, niin silloin ollaan hänen mielestään väärän asian äärellä. LTO ei kuitenkaan nähnyt tätä todennäköisenä uhkakuvana. Sukupuolisensitiivisen kasvatusotteen pinnallisuuden hän näki hieman kritisoitavana, mutta totesi sen olevan käsitteen ymmärrettävyyden kannalta hyväksyttävä asia. Yleisesti haastateltavan mukaan

kritiikki syntyy usein siitä, että ei puhuta oikeista asioista: Tällöin on kyse ihmisten tietämättömyydestä ja ymmärtämättömyydestä.

8 Johtopäätökset

Johtopäätöksien tekeminen on olennainen osa kaikkea tutkimuksen tekoa. Pelkkä tulosten analysointi ja esittäminen ei riitä, vaan tuloksia on selitettävä ja tulkittava. Tulkinnalla tarkoitetaan tutkimuksen tekijän pohdintaa analyysin tulosten pohjalta ja niistä hänen tekemiään omia johtopäätöksiä. Se on analyysissä esiin nousseiden merkitysten selkiyttämistä. Tulosten analyysistä tehtävä synteesi kokoaa yhteen pääseikat, jotka antavat kirikkaasti vastaukset tutkimuksen alussa esitettyihin kysymyksiin. (Hirsjärvi ym. 2007: 224 – 225.)

Tässä luvussa teemme tulkintoja aineistomme perusteella ja esittelemme vastauksia tutkimuskysymyksiimme. Tulkinnat perustuvat lyhyeen ja rajattuun aikaan: Havainnoimme päiväkodissa vain 5 kertaa, ja haastattelimme lastentarhanopettajaa kerran. Tämän vuoksi tulkintojamme ei voi yleistää. Syvällistä analyysiä varten vaadittaisiin pitkäkestoista lasten havainnointia ja useamman työntekijän haastattelua sekä toiminnan tarkastelua.

1. Millaisia leikkejä lapset leikkivät sukupuolisensitiivisesti orientoituneessa päiväkotiryhmässä?

Sukupuolisensitiivisesti orientoituneessa päiväkotiryhmässä lapselle tarjotaan mahdollisuuksia leikkiä ilman sukupuolistereotypioita korostavaa lelu- tai leikkijakoa. Leikkien myötä lapsella on mahdollisuus kokeilla erilaisia sukupuolirooleja ja sukupuolten rajoja sekä niiden ylittämistä. (Ylitapio-Mäntylä 2011: 282 – 283.)

Havainnointiemme aikana lapset leikkivät monipuolisesti rakentelu-, rooli- ja esineleikkejä, sekä askartelivat. Leikeissä oli tulkintamme mukaan havaittavissa pientä sukupuolijakaumaa, esimerkiksi autoleikit olivat poikien leikkimiä ja kampaamoleikkiin osallistui vain tyttöjä. Kuitenkin valtaosa leikeistä näyttäytyi meille sukupuolineutraaleina, eli niihin osallistuivat eri sukupuolten edustajat. Näistä leikeistä hyviä esimerkkejä olivat lääkärileikki, tonttuleikki ja magneettipalikoilla rakentelu. Tärkeä huomio oli se, että lasten keskuudessa keneltäkään ei kielletty leikkiin osallistumista sukupuolen perus-

teella. Kun aikuinen pyysi tyttöjä ottamaan poikaa kampaamoleikkiin mukaan, vastalauseita ei kuulunut.

Eräs asia, johon kiinnitimme havainnoinnissamme huomiota, oli ryhmän leluvalikoima. Päiväkodin henkilökunta määrittää, mitä leluja lasten leikkeihin on tarjolla, ja nämä valinnat ovat epäilemättä tietoisia ja arvojohteisia. Tässä päiväkotiryhmässä ei ollut barbeja tai sotaleluja, jotka mielletään usein räikeästi sukupuolistereotypioita vahvistaviksi. Barbien korostunut sukupuoliisuus ja seksikkyyys, sekä sotalelun esiintuoma taisteluvietti aiheuttavat aikuisissa ristiriitaisia ja torjuvia tunteita (Kalliala 1999: 269 – 271). Ehkä tämä on se syy, miksi näitä leluja ei kaivata päiväkotiympäristöön. Barbie on yksiselitteisesti tyttö isoine rintoineen ja pitkin hiuksineen, mutta vauvanukke voi olla mitä sukupuolta tahansa. Pyssyjen hankkiminen sotaleikin välineeksi nähdään vastenmielisenä osittain siksi, että taisteluviettiä voidaan toteuttaa myös kepeillä: Pyssyllä on loppujen lopuksi vain yksi käyttötarkoitus ja merkitys. (em) Se, ettei näitä leluja tarjota leikkien välineiksi, kertoo aikuisen periaatteesta olla kannustamatta lapsia kohti stereotyyppisiä sukupuolirooleja.

2. Miten sukupuolisensitiivinen kasvatusote ilmenee vapaissa leikkitilanteissa?

Päiväkodin vapaissa leikkitilanteissa aikuinen ohjaa leikkejä konkreettisesti määrittämällä leikkiin saatavilla olevat tilat. On tyypillistä, että leikkitilojen rajaamisessa esiintyy sukupuolijaottelua niin, että poikien leikeille annetaan enemmän tilaa kuin tyttöjen leikeille, ja pojat leikkivät aikuisesta fyysisesti kauempana kuin tytöt (Ylitapio-Mäntylä 2012: 77 – 78). Toisaalta lapset haastavat näitä aikuisen antamia rajoituksia, koska lapsen suhtautuminen sukupuoleen on avarakatseisempi kuin aikuisen (Ylitapio-Mäntylä 2012: 79). Lapsen ominaisuuksiin kuuluu aikuisen antamien toimintamallien ajoittainen kyseenalaistaminen ja testaaminen. Kasvattajan tulee tukea lapsen luovaa ajattelua hyväksymällä lapsen leikki- ja leluvalinnat avarakatseisesti (Ylitapio-Mäntylä 2012: 79).

Havainnoimassamme päiväkotiryhmässä leikkejä oli jaettu eri tiloihin seuraavasti: Isossa naulakkotilassa oli suuria rakentelupalikoita ja autoja, pienessä ryhmätilassa oli maatilaleikki ja roolivaatteita, nukkariin sai rakentaa majan tai tuoda esimerkiksi kampaamoleikin, ja akvaariotilassa sai leikkiä magneettipalikoilla tai pahvisilla tiilillä. Iso yhteinen ryhmätila sisälsi legoja, askartelutarvikkeita, eläinhahmoja, kirjoja, ja ikkunalaute oli sijoitettu pieni nukkekoti. Tämä ohjaili vapaata leikkiä niin, että aikuisen välit-

tömässä valvonnassa tapahtuvat leikit olivat näennäisesti hiljaisempia, kuten askartelu, legot, maatila tai roolileikki. Autoleikille ja isoille puisille palikoille oli annettu iso tila, joka ei varsinaisesti ollut lähellä aikuista.

Sukupuolisensitiivisen kasvatustoimen näkökulmasta voidaan mielestämme sanoa, että sekä stereotyyppisesti pojille että tytöille kuuluviksi mielletyt leikit olivat ryhmässä tulleet sijoitetuksi niin, että eri leikeille annettiin tasapuolisesti tilaa ja leikkirauhaa. Oli myös hienoa huomata, että leluja ei oltu jaoteltu sukupuolistereotyyppioita korostavasti - esimerkiksi niin, että tyttömäiset ponit ja nukketalo olisivat omassa pienessä tilassaan ja autot ja rakentelupalikat vastaavasti isossa tilassa - vaan lelujen sijaintia oli sekoitettu. Pienillä valinnoilla, kuten barbie- talon sijoittamisella autojen parkkihallin viereen, tuettiin lasten luovia leikkivalintoja. Lelujen sijoittelu perinteisen tyttöjen lelu - poikien lelu- jaottelusta poikkeavasti ja lelujen esittely kaikille lapsille tasaisesti antaa lapsille enemmän valinnanvaraa leikkeihin ja lisää leikkien vaihtelevuutta (Sundell & Forsblom-Sinisalo 2012: 131).

Vapaissa leikkitalanteissa sukupuolisensitiivinen kasvatustoimen ilmeni myös siinä, miten lapset tuottivat puhetta leikeistä ja leikkikaverien valinnasta. Lapset suhtautuivat leikkikaverin valintaan avoimesti ja leikkivät sekaryhmissä luontevasti. Emme havaintojen aikana kuulleet lasten sanovan, että jokin leikki tai lelu ei olisi jollekin sukupuolelle sallittu. Tämä kertoo ainakin osittain siitä, miten kasvattajat nimeävät ja kohtelevat leikkejä ja leluja, ja mitkä ovat leikkeihin liittyvät ryhmässä vallitsevat säännöt.

3. Miten lastentarhanopettaja tukee vapaita leikkitalanteita sukupuolisensitiivisesti?

Sukupuolisensitiivisessä varhaiskasvatuksessa aikuinen kannustaa lasta kokeilemaan erilaisia asioita ja ihmettelemään maailmaa. Lapsen kanssa keskustellaan erilaisista sukupuoliin liittyvistä ilmiöistä ja samalla kyseenalaistetaan stereotyyppistä ajattelua. Lapsen omalle ihmettelylle ja tarinoille annetaan arjessa tilaa ja aikaa. (Ylitapio-Mäntylä 2011: 283.)

Päiväkodissa, jossa työntekijät ovat sukupuolisensitiivisesti orientoituneita, lapset leikkivät näennäisesti omia mielenkiinnon kohteitaan vastaavia leikkejä. Lapsia ei havainnointikertojemme aikana ohjailtu leikkimään sukupuolistereotyyppien mukaisesti; leikkitaloja, leluja tai leikkejä ei määritely millekään sukupuolelle kuuluvaksi; lapset eivät puheissaan ilmaisseet mielipiteitä joidenkin leikkien soveltumisesta vain jollekin suku-

puolelle. Vapaissa leikki-tilanteissa lapset valitsivat leikkinsä saatavilla olevien resurssien mukaan, eli leikkivälineiden, tilojen ja leikkikavereiden mukaisesti. Leikkivalintaa saattoi ohjailla tilanne, jossa haluttu leikki-tila oli jo täynnä, tai tavoiteltu leikkiväline oli jo toisen lapsen käytössä. Lastentarhanopettajan haastattelussa kävi ilmi, että toisinaan leikkivalintoja ohjaillaan eri tavoin, esimerkiksi leikki-taulun avulla tai arvonnalla. Tällä pyritään lasten leikkien monipuolistamiseen ja siihen, että lapset oppivat leikkimään ja tulemaan toimeen kaikkien ryhmän lasten kanssa.

Haastattelussa meille välittyi tunne, että päiväkodissa sukupuolisensitiivisyyttä pidetään suuressa arvossa, ja toimintaa halutaan kehittää yksilön vapautta korostavasti. Tämä kävi mielestämme ilmi siitä, että lastentarhanopettaja kertoi henkilökunnan pyrkivän säännöllisesti nostamaan sukupuolisensitiivisyyttä keskusteluun työryhmän palaverissa ja arkisissa tilanteissa. Haastattelemamme lastentarhanopettaja vaikutti työhönsä sitoutuneelta, oli selkeästi perehtynyt teemaan ja suhtautui aiheeseen asiantuntevasti ja luontevasti. Lisäksi hän toivoi sukupuolisensitiivisyyden tulevan selkeästi kirjatuksi uuteen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

9 Pohdinta

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tarkastella kasvattajien sukupuolisensitiivistä kasvatusta ja sen vaikutusta lasten omaehtoiseen leikkiin. Tähän tarkoitukseen ja työn laajuuteen nähden valitsemamme tutkimusmenetelmät olivat mielestämme onnistuneita. Erityisesti koimme, että lasten havainnointi haastattelun sijaan oli oikea valinta. Lasten haastatteleminen olisi voinut antaa meille erilaisen aineiston, josta olisi saattanut käydä ilmi lasten käsitys aikuisen toivomasta leikkikäyttäytymisestä. Tällöin emme olisi saaneet vastauksia määrittelemämme tutkimuskysymyksiin. Mikäli kyse olisi ollut laajemmasta tutkimuksesta, lasten havainnointia ja haastattelua olisi voitu käyttää rinnakkaisina menetelminä, jolloin aineistoa olisi voitu myös vertailla. Lastentarhanopettajan haastattelu tuki havainnoinnista keräämäämme aineistoa, ja toi esille haastateltavan ymmärryksen sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta. Haastateltavan määritelmä sukupuolisensitiiviselle kasvatusteelle vastasi teoriataustassa esittelemäämme näkemystä.

Tutkimusmenetelmän arviointi kuuluu olennaisena osana tutkimuksen jälkeiseen tarkasteluun (Hirsjärvi ym. 2007: 258) ja oman tutkimuksen kritiikkiin. Laadullisessa tutkimuksessa saadut tulokset ja varsinkin niistä tehdyt johtopäätökset ovat usein tutkijan oman tulkinnan varassa, eivätkä ne ole samalla tavalla yleistettävissä kuin määrällisen tutkimuksen tulokset. On mahdollista, että koska toivoimme saavamme havainnointiamme tiettyjä tuloksia, asenteemme on vaikuttanut tulkintaamme. Tämä on riskinä erityisesti, jos tutkijalla on tutkimuksen aiheeseen liittyvä arvolataus, tai jos tutkimuksen teko ei ole hänelle tuttua. Meille tämä opinnäytetyö oli ensimmäisiä tutkielmia, jossa käytimme tutkimusmenetelmänä havainnointia. Tämän voidaan olettaa vaikuttaneen havainnoinnin pohjalta tekemiimme tulkintoihin.

Hyötynäkökulma on yksi osa tutkimuksen vaikuttavuuden arviointia (Hirsjärvi ym. 2007: 259). Kompastuimme työssämme lievään naiiviuteen ajatellessamme, että työstämme on välitöntä hyötyä työelämäyhteistyökumppanillemme. Tätä emme kuitenkaan mielettämme pystyneet osoittamaan. Välillistä hyötyä tutkielmastamme kuitenkin on: Tutkimuksen kohteena oleminen voi vaikuttaa tutkittavan käyttäytymiseen. On mahdollista, että opinnäytetyömme ja läsnäolomme vaikutti yhteistyöpäiväkodin kasvattajiin niin, että he pyrkivät havainnointiemme aikana toimimaan tietoisemmin sukupuolisensitiivisesti ohjaillessaan lasten leikkejä. Hankkeeseen osallistumisesta oli kulunut jo jonkin verran aikaa, ja opinnäytetyömme saattoi toimia eräänlaisena muistutuksena työyhteisölle.

Aiheenvalinnassa eettiseksi dilemmaksi olemme kokeneet sukupuolisensitiivisyyden ja yksilöllisyyden määrittämisen vaikeuden. Milloin tarvitaan positiivista syrjintää tai sukupuolierityisyyttä? Mikä on raja lapsen yksilöllisessä kohtaamisessa ja sukupuolen ”häivyttämisessä”? Sukupuoli ja sen voimakas tiedostaminen liittyy valitsemamme ikäryhmän toimintaan, ja kasvattajalta vaaditaan erityistä herkkyyttä tunnistaa ja tarkastella kriittisesti omaa toimintaa, sekä ympäristön, kulttuurin, kodin ja lapsen toimintaympäristön vaikutusta lapsen itseilmaisuuksiin, kuitenkin sitä rajoittamatta.

Ylitapio-Mäntylä (2009: 14) tutki väitöstutkimuksessaan päiväkotiyhteisön sukupuolittavia käytäntöjä ja vallan ilmentymiä lastentarhanopettajien arjessa. Hänen tutkimuksestaan käy ilmi, että sukupuoli jäsentää, rajoittaa ja erottaa päiväkodin eri käytäntöjä, ja että lastentarhanopettajat toimivat tyttöjä ja poikia kohtaan eri tavoin, vaikka ajattelevat kohtelevansa lapsia tasa-arvoisesti. Lastentarhanopettajat eivät kuitenkaan itse näe toiminnassaan ja puheissaan sukupuolittavia käytäntöjä. (Ylitapio-Mäntylä 2009: 121.)

Tämä kertoo siitä, että käytännön toiminnoissa itsensä jatkuva reflektointi ja toiminnan kriittinen tarkastelu on välttämätöntä sukupuolittumisen estämiseksi. Yhteiskunnassamme vallitsee vielä melko tiukka heteronormatiivi, joka ohjaa käsityksiämme sukupuolelle tyypillisestä toiminnasta ja tavasta olla.

Lapsiin liitetyt sukupuolistereotyyppit nousevat yhteiskunnalliseen keskusteluun silloin tällöin. Tämä opinnäytetyö käsittelee ainoastaan varhaiskasvatuksessa tuotettuja sukupuolistereotyyppioita, mutta todellisuudessa lelujen, leikkien ja leikkikäyttäytymisen sukupuolittumista tuetaan laajalti kotona, mediassa ja kaikissa vuorovaikutustilanteissa, joihin lapsi päivän aikana ajautuu. Esimerkiksi marraskuussa 2015 sosiaalisessa mediassa kohun aiheuttaneet Anttilan verkkokaupan tuotekuvaukset; bloggaaja Emmi Nuorgam kritisoi blogissaan tavaratalo Anttilan verkkokaupan kielenkäyttöä ja myytävien lelujen jaottelua tytöille tai pojille sopiviksi. Mainosteksteissä leluja kuvailtiin mm. seuraavasti: "Nuket kuuluvat jokaisen tytön lempileikkeihin! Tyttöjen ja poikien leikit erottaa jo varhain, sillä nukkevauvat ja muut hoivattavat kulkevat pienen tytön kainalossa mukana jo taaperovaiheesta. [...] Pojille suosittelemme kauko-ohjattavaa autoa tai uusinta Legopakkausta." Nuorgam joutui blogin julkaisun myötä internet-raivon kohteeksi, mutta sai Anttilan muuttamaan leluoteryhmien kuvauksia niin, että ne eivät korosta sukupuolirooleja. Anttila pyysi myös julkisesti anteeksi. (Yle 2015b.)

Mainoskampanjasta seurasi valitus Mainonnan eettiselle neuvostolle (MEN), jonka seurauksena Anttila sai mainonnasta huomautuksen hyvän markkinointitavan vastaisesta mainonnasta maaliskuussa 2016. Mainonnan kansainvälisissä perussäännöissä mainoksissa ei saa suvaita tai edistää sukupuoleen perustuvaa syrjintää. Huomautuksen perusteluissa todettiin, että vaikka mainostajan ei voida olettaa rikkovan yleisiä ja vallitsevia käsityksiä tytöille ja pojille suunnatuista leikkivälineistä, on sen kuitenkin vältettävä suoranaisin kehotuksin toistamasta sukupuolten kaavamaisia rooliodotuksia koskien naisten ja miesten persoonallisuutta tai tapaa työskennellä, sekä edistettävä tasa-arvoa sekä toimittava erityisen vastuullisesti lapsia koskevissa tasa-arvokysymyksissä. (MEN 2/2016.)

Keskustelut sukupuolisensitiivisestä leikin tukemisesta johtavat väistämättä pohdintaan siitä, minkälaiset lelut ovat lapsille sopivia. Saako lapsi leikkiä seksikkäällä barbie-nukella tai taisteluun kannustavalla pyssyllä? Havainnoimassamme päiväkotiryhmässä oli tehty se valinta, ettei näitä leluja tarjota lapsille. On kuitenkin hyvä pohtia näihin leluihin liittyvän vastustuksen syitä: Pelätäänkö sotalelujen uhkaavan maailmanrauhaa ja

barbien välittävän vääränlaista kuvaa naiseudesta (Kalliala 1999: 270 – 274)? Lelu on lapselle leikin toteuttamisen väline, mutta aikuisen silmissä se näyttäytyy haitallisena tai jopa vaarallisena. Tämä kertoo lapsen ja aikuisen välisestä erosta siinä, minkä merkityksen mikäkin esine saa (Kalliala 1999: 268).

Sukupuolisensitiivisellä kasvatusotteella pyritään siihen, että lapsi saa leikkien myötä kokeilla erilaisia sukupuolirooleja ja sukupuolten rajoja sekä niiden ylittämistä (Ylitapio-Mäntylä 2011: 282- 283). Pyssyleikit voivat olla lapselle tärkeä väline oman maskuliinisen sukupuoli-identiteetin muodostuksessa (Kalliala 1999: 273). Samoin barbie saattaa olla tärkeä osa oman feminiinisen sukupuoli-identiteetin rakentamisessa. Jos räikeästi sukupuolistereotyyppioita korostavat lelut kielletään kokonaan, tehdäänkö se sukupuolisensitiivisyyden vai sukupuolineutraaliuden nimissä?

Lapset nähdään erityisen suojelun kohteena, koska lapset eivät voi itse puolustaa omia oikeuksiaan. Vanhemmuuteen ja kasvattamiseen liittyvät ohjeistukset tuntuvat myös aiheuttavan voimakkaita tunteita, koska kasvattaminen nähdään niin henkilökohtaisena asiana. Erityisesti äitiys tuntuu olevan herkkä asia, jonka kritisointi on tuomittavaa ja paheksuttavaa. Kuitenkin monet lasta kohtaan haitalliset kasvatusmenetelmät voivat olla käytössä päiväkodin sijasta kotona: Tytön kasvattaminen kiltiksi ja hiljaiseksi, ja pojan kasvattaminen räiskyväksi toimijaksi, joka ei itke tai kiipeile syliin, ajatellaan normaalina, eikä tulla ajatelleeksi, että se voisi olla lapsen kehitykselle haitallista. Tiukat sukupuoliroolit ja -normit eivät anna tilaa moninaisuudelle, ja lapsen kasvu omanlaiseseen, mikäli luontainen temperamentti, kehittyvä identiteetti ja tapa olla eivät sovi määriteltyyn rooliin. Lisäksi ne laajasti toisinnettuina jarruttavat tasa-arvon toteutumista.

Seuraavat ohjeet (Paajanen 2012) auttavat kasvattajaa, kun halutaan tukea lapsen sukupuoli-identiteetin rakentumista ja kokonaisvaltaista kehitystä:

- Lasta tulee kannustaa leikkimään monipuolisesti. Lapsi ilmentää leikissä persoonallisuuttaan. Stereotyyppisten sukupuoliodotusten ei tule vaikuttaa siihen, miten lapsen leikkiin suhtaudutaan.
- Lasta ei tule pakottaa leikkimään tasa-arvon nimissä leluilla, jotka häntä eivät kiinnosta. Leluja tai leikkejä ei myöskään saisi kasvattajan toimesta asettaa parhausjärjestykseen.

- Lapsen kanssa tulee sanoittaa tunteita ja keskustella paljon arkipäiväisistä asioista. Lapsen on tärkeä oppia ilmaisemaan tunteitaan sukupuolesta riippumatta.
- Lapsen on saatava vahvistaa taitojaan monipuolisesti. Lapsen tasapainoisen kehityksen kannalta on sukupuolesta riippumatta merkittävää oppia ilmaisemaan sekä herkkiä tunteita että vahvoja mielipiteitä.
- Lapsi voi oppia kasvattajan esimerkillä, että sukupuolen ei tarvitse ohjailta toimintaa tai käyttäytymistä. Siksi tulee ottaa huomioon, että lapsi oppii asenteita ja käyttäytymismalleja jäljittelemällä aikuisen toimintaa. (Paajanen 2012: 194 – 195.)

Yllä olevassa ohjeistuksessa kiteytyy sukupuolisensitiivisen kasvatuksen perimmäinen ajatus. Toivomme, että opinnäytetyömme voisi osaltaan auttaa vahvistamaan sukupuolisensitiivisen kasvatusteen positiota varhaiskasvatuksen kentällä olemalla yksi osa tasa-arvokasvatusta puoltavaa keskustelua.

Lähteet

Aaltonen, Riitta – Lehtinen, Taisto – Leppänen, Kyllikki – Peltonen, Tiina – Tarvo, Marja-Terttu – Tuunainen, Päivi – Viherä-Toivonen, Anne. 2008. Havainnointi ja pedagoginen tuki 3-5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatuksessa. Opa. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.

Cantell, Hannele. 2010. Ratkaiseva vuorovaikutus. Kasvatuksellisia kohtaamisia lasten kanssa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hakkarainen, Pentti. 2002. Kehittävä esiopetus ja oppiminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Helenius, Aili – Korhonen, Riitta. 2011. Leikin ensi askeleita. Teoksessa: Hujala, E. Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus. 67 – 76.

Helenius, Aili – Lummelahti, Leena. 2013. Leikin käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Helkama, Klaus – Myllyniemi, Rauni – Liebkind, Karmela. 1998. Johdatus sosiaalipsykologiaan. Helsinki: Oy Edita Ab.

Hintikka, Maija – Helenius, Aili – Vähänen, Leena. 2004. Leikistä totta. Omaehtoisen leikin merkitys. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, Sirkka – Huttunen, Jouko. 1995. Johdatus kasvatustieteeseen. Helsinki: WSOY.

Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hujala, Eeva – Nivala, Veijo – Parrila, Sanna – Puroila, Anna-Maija. 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Vantaa: Edufin.

Huuska, Maarit. (toim.) 2014. Sukupuolen moninaisuus. Helsinki: SETA Ry

Huuska, Maarit – Karvinen, Marita. 2012. Persoona on aina enemmän kuin sukupuoli. Teoksessa Ylitapio-Mäntylä, O. (toim.): Villit ja kiltit. Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. Juva: PS-kustannus. 31 – 53.

Kalliala, Marjatta. 1999. Enkeliprinsessa ja itsari liukumäessä. Leikkikulttuuri ja yhteiskunnan muutos. Helsinki: Gaudeamus.

Kalliala, Marjatta. 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Gaudeamus.

Kokljuschkin, Mikael. 2001. Kohti parempaa oppimisympäristöä. Helsinki: Tammi.

Korhonen, Merja. 1989. Käytäntösokki. Tutkimus päiväkodin toimintatavan muutoksesta. Tampere: Vastapaino.

Lehtinen, Anja-Riitta. 2000. Lasten kesken. Lapset toimijoina päiväkodissa. Jyväskylä: SoPhi 55.

Lundán, Arja. 2011. Lapsen ja kasvattajan välinen vuorovaikutus päiväkodissa - Mahdollisuuksia ja toimintavaihtoehtoja. Teoksessa Alila, Kirsi – Parrila, Sanna. (toim.): Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006 – 2010. Oulu: Uniprint Oulu. 107 – 123.

Mainonnan eettinen neuvosto (MEN) 2/2016. Lelujen mainostaminen, stereotypia. Huomautus Anttila Oy:lle. Verkkolähde. <<http://kauppakamari.fi/statement-archive/men-22016-lelujen-mainostaminen-stereotypia/>> Luettu 19.03.2016

Mäkinen, Marita. 2011. Minä olen ja kuulun! Lapsen identiteetin tukeminen. Teoksessa Hujala, Eeva – Turja, Leena. (toim.): Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: PS- kustannus. 95 – 108.

Naisasialiitto Unioni. 2014. Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa - Tasa-arvoinen kohtaaminen päiväkodissa. Esite. Helsinki: Naisasialiitto Unioni

Naisasialiitto Unioni. n.d. Verkkolähde. Luettu 1.5.2015

a) Toiminnan videointi. <<http://www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/mina-ja-kulttuuri/toiminnan-videointi/>>

b) Sukupuolten tasa-arvo. <<http://www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/mina-ja-kulttuuri/miksi-sukupuolten-tasa-arvo-2/>>

c) Työyhteisö luo tasa-arvoa. <<http://www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/mina-ja-kulttuuri/tyoyhteiso-luo-tasa-arvoa/>>

Nevalainen, Elina. 2006. Kuusivuotiaiden lasten suhde leikkikaluihin. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/8795/URN_NBN_fi_jyu-2006452.pdf?sequence=1>

Nurmi, Jari-Erik – Ahonen, Timo – Lyytinen, Heikki – Lyytinen, Paula – Pulkkinen, Lea – Ruoppila, Isto. 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. Juva: PS-kustannus.

Opetushallitus. n.d. VASU-2017. Verkkolähde. <www.oph.fi/vasu2017> Luettu 19.3.2016

Paajanen, Auri. (suom.) 2012. Vauvasta leikki-ikäiseksi. Kysymyksiä ja vastauksia lastenhoidosta. Jyväskylä: Gummerus.

Pulkkinen, Lea. 2002. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen pääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Raittila, Raija. 2013. Pienryhmätoiminta ja leikkialueet: Varhaiskasvatuksen pedagoginen toimintaympäristö rakentuu arkisissa käytännöissä. Teoksessa Karila, Kirsti – Lipponen, Lasse. (toim.): Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino. 69 – 94.

Repo, Laura. 2013. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Juva: PS-kustannus.

Saaranen-Kauppinen, Anita – Puusniekka, Anna. 2009. Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV. Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietovarasto.

Stakes. 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Opas. Jyväskylä: Gummerus.

Sundell, Sara – Forsblom-Sinisalo, Paula. 2012. Haasta normit - laajenna lapsen mahdollisuuksia. Teoksessa Ylitapio-Mäntylä, Outi. (toim.): Villit ja kiltit. Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. Juva: PS-kustannus. 125 – 139.

Syrjäläinen, Eija – Kujala, Tiina. 2010. Sukupuolittainen tasa-arvokasvatus - vaiettu aihe opettajakoulutuksessa ja koulun arjessa. Teoksessa Suortamo, Markku – Tainio, Liisa – Ikävalko, Elina – Palmu, Tarja – Tani, Sirpa. (toim.): Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus. 25 – 40.

Tainio, Liisa – Palmu, Tarja – Ikävalko, Elina. 2010. Opettaja, oppilas ja koulun sukupuolittunut arki. Teoksessa Suortamo, Markku – Tainio, Liisa – Ikävalko, Elina – Palmu, Tarja – Tani, Sirpa. (toim.): Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus. 13 – 22.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (THL). 2014. Verkkolähde. <<https://www.thl.fi/fi/web/seksuaali-ja-lisaantymisterveys/seksuaalinen-hyvinvointi/sukupuoli>> Luettu 18.3.2016.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (THL). 2015. Verkkolähde. <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/lait_oppaat/varhaiskasvatus_ja_paivahoito/vasu-asiakirja> Luettu 19.3.2016.

Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Turja, Leena. 2011. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, Eeva – Turja, Leena. (toim.): Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus. 41 – 53.

Vehkalahti, Reetta – Urho, Tuomas. 2013. Leikki on totta! Näkökulmia vapaan leikin tukemiseen. Helsinki: Lasten Keskus.

Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. 2015. <<http://www.fsd.uta.fi/aineistonhallinta/fi/kvalitatiivisen-datan-kaasittely.html>> Päivitetty 8.11.2015. Luettu 4.1.2015.

Yle. 2015a. Tavaratalon leluosasto uusiksi: tyttöjen ja poikien leluja ei enää erotella. <http://yle.fi/uutiset/tavaratalon_leluosasto_uusiksi_tyttöjen_ja_poikien_leluja_ei_enaa_erotella/8449826> Luettu 22.3.2016.

Yle. 2015b. Tavaratalo puuttui leluista leimahtaneeseen nettiraivoon: Tuomitsemme kaiken vihapuheen. <http://yle.fi/uutiset/tavaratalo_puuttui_leluista_leimahtaneeseen_netтираivoon_tuomitsemme_kaiken_vihapuheen/8480379> Luettu 22.3.2016.

Ylitapio-Mäntylä, Outi. 2009. Lastentarhanopettajien jaettuja muisteluja sukupuolesta ja vallasta arjen käytännöissä. Väitöskirja. Lapin yliopisto. <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61659/Ylitapio-M%C3%A4ntyl%C3%A4_DORIA_A5_crop.pdf?sequence=4> Luettu 4.1.2015

Ylitapio-Mäntylä, Outi. 2010. Sukupuoli ja valta päiväkodin arjen käytännöissä. Verkkolähde. Naistutkimus 1/2010. <<http://elektra.helsinki.fi/se/n/0784-3844/23/1/sukupuol.pdf>> 62- 66. Luettu 3.2.2016

Ylitapio-Mäntylä, Outi. 2011. Kasvatuksen sukupuolistavia käytäntöjä päiväkodissa. Teoksessa Hujala, Eeva – Turja, Leena. (toim.): Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus. 274 – 284.

Ylitapio-Mäntylä, Outi. 2012. Leikillä ja toiminnalla ei ole sukupuolta. Teoksessa Ylitapio-Mäntylä, Outi. (toim.): Villit ja kiltit. Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. Juva: PS-kustannus. 71 – 90.

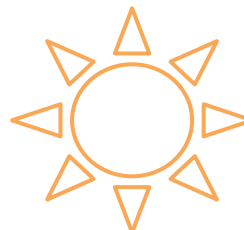
Informointi- ja suostumuskirje huoltajille**19.11.2015**

Informointi- ja suostumuskirje huoltajille

Opinnäytetyön tutkimuksen toteuttaminen päiväkotiki ***:ssä talvella 2015

Hannonen Saana - Kauppila Elisa

Metropolia Ammattikorkeakoulu/ Sosiaalialan koulutusohjelma

Hyvät huoltajat,

Teemme opinnäytetyötä yhteistyössä päiväkotiki **:n kanssa 3- 5-vuotiaiden ryhmässä. Opinnäytetyömme aihe on Sukupuolisensitiivinen kasvatusote ja omaehtoinen leikki. Työmme on selvitys 3- 5-vuotiaiden lasten omaehtoisista leikki-tilanteista sukupuolisensitiivisesti orientoituneessa päiväkodissa. Tutkimusmenetelmänä toimii lapsiryhmän vapaiden leikki-tilanteiden havainnointi. Työmme tarkoituksena on selvittää sukupuolisensitiivisen kasvatusotteen vaikutusta lasten omaehtoiseen leikkiin.

Lasten tapa toimia on päiväkodin pedagogisessa suunnittelussa tärkeä lähtökohta. Tämän vuoksi haluamme opinnäytetyössämme havainnoida lasten omaehtoisia leikki-tilanteita. Havainnoimme leikki-tilanteita tehden samanaikaisesti muistiinpanoja, eli emme nauhoita lasten leikkejä video- tai ääninauhurilla. Emme käytä muistiinpanoissamme lasten oikeita nimiä, vaan koodaamme heidät numerotunnuksin. Hävitämme keräämämme aineiston silppurilla. Huoltajilla on oikeus kieltää meitä havainnoimasta lastaan.

Toteutamme opinnäytetyömme tutkimuksen 1.12.2015 - 18.12.2015. Keräämme aineistoa lapsiryhmästä havainnoimalla ryhmää 3-5 kertaa, 1,5- 2h kerrallaan. Työmme arvioitu valmistumisaika on 29.3.2016. Puhumme yhteistyöpäiväkodista työssämme ”eräänä helsinkiläisenä päiväkotina”, jotta lasten ja työntekijöiden tunnistamattomuus säilyy.

Kyllä, annan luvan lapseni havainnointiin tätä opinnäytetyötä koskien

Ei, en anna lupaa lapseni havainnointiin tätä opinnäytetyötä koskien

Lapsen/lasten nimi

Huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys

Paikka ja päivämäärä:

Ystävällisin terveisin,

Saana Hannonen

saana.hannonen@metropolia.fi

Elisa Kauppila

elisa.kauppila@metropolia.fi

Jos Teillä on opinnäytetyötämme koskien kysymyksiä tai kommentteja, vastamme mielellämme. Kiitos!

Leikin havainnointilomake

Leikkijät Kenen aloite?	Leikki-tila	Leikkivälineet	Leikin aihe	Leikin sisältö	Ohjasiko aikuinen leikkiä? Miten?	Muuta?

PVM:

Lapsia:

Haastattelurunko

Sopiiko, että nauhoitamme haastattelun? Sinulla on myös oikeus keskeyttää nauhoittaminen halutessasi.

Haastattelijana toimii Saana Hannonen ja kirjuriina Elisa Kauppila. Tämä haastattelu toteutetaan osana Metropolia ammattikorkeakoulun sosiaalialan opinnäytetyötä "Sukupuolisensitiivinen kasvatusote ja omaehtoinen leikki - selvitys 3 - 5 - vuotiaiden lasten omaehtoisista leikkitilanteista sukupuolisensitiivisesti orientoituneessa päiväkodissa". Haastateltavalla on oikeus olla vastaamatta kysymyksiin/käsiteltäviin teemoihin ja esittää haluamissaan kohdissa tarkentavia kysymyksiä. Nauhoite, litteroitu aineisto ja muistiinpanot hävitetään aineiston analyysin ja tulkinnan jälkeen. Työ julkaistaan keväällä 2016.

1. Tausta

- Mikä on koulutustaustasi?
- Kuinka kauan olet toiminut LTO:na?

2. Sukupuolisensitiivinen kasvatusote

- Oletko osallistunut Naisasianliitto Unionin hankkeeseen Tasa-arvoinen varhaiskasvatus - Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa- hankkeeseen?
- (Jos et tiedätkö) Mistä siinä on kyse?
- (Jos olet osallistunut, miten?)
- Mitä sukupuolisensitiivisyys mielestäsi on?
- Mitä sukupuolisensitiivinen kasvatusote mielestäsi on
 - Kerro esimerkki, miten se voi näkyä arjessa tai käytännön työssä.
- Miten sukupuolisensitiivisyys mielestäsi eroaa sukupuolineutraaliuudesta?
- (Millaisia eroja näet kasvatuksessa/ohjauksessa/arjessa verrattuna johonkin muuhun päiväkotiin? (Mikäli olet aiemmin työskennellyt päiväkodissa, joka ei ole ollut mukana hankkeessa/noudattanut sukupuolisensitiivistä kasvatustetta.)

3. Sukupuolisensitiivinen kasvatusote käytännössä

- Pitäisikö sukupuolisensitiivisen kasvatusotteen mielestäsi olla laajemmin käytössä? - Miten?
- Mitä arvoja suk.sen. kasvatusotteeseen liittyy? - Miksi
- Mitä merkitystä sukupuolella mielestäsi on varhaiskasvatuksessa?
- Miten sukupuolisensitiivinen kasvatusote näkyy päiväkodissanne?

4. Leikkitilanteiden sukupuolisensitiivinen tukeminen

- Minkälaisissa tilanteissa omaehtoista leikkiä on mielestäsi tuettava tai ohjattava?
- Minkälaisissa leikkiin liittyvissä tilanteissa mielestäsi tarvitaan sukupuolisensitiivisyyttä?
- Miten sukupuolisensitiivinen kasvatusote mielestäsi näkyy leikin ohjauksessa?

- Miten sukupuolisensitiivisyys on mielestäsi otettu huomioon seuraavissa leikin elementeissä: (kerro esimerkein)
 - Ryhmäjako leikki tilanteissa - leikkikaverin löytäminen
 - Leikki tilat
 - Leikkivälineet ja rooliasut
 - Lapsiryhmän dynamiikka

5. Havainnoinnista nousseet kysymykset

- Puututaanko lasten keskinäiseen sukupuolittavaan käyttäytymiseen päiväkodis-
sanne? Jos kyllä, niin miten, ja millaisissa tilanteissa?
- Koetko sukupuolisensitiivisen kasvatusotteen luontevana? (- Jos, niin miksi? -
Jos et, miksi?)
- Onko joitain tilanteita, joissa on perusteltua olla käyttämättä sukupuolisensitiiv-
istä kasvatusotetta?
- Näetkö sukupuolisensitiivisessä kasvatusotteessa jotain kritisoitavaa? - Jos,
niin mitä?
- Onko työyhteisössä noussut kritiikkiä suk. sen. kasvatusotetta kohtaan? - Jos,
niin millaista?

6. Onko jotain, joka on herättänyt ajatuksia tai kysymyksiä koskien sukupuolisensitiivis- tä kasvatusotetta?